

Programmabegroting 2017

Inhoudsopgave

Programma 1 Waterveiligheid

Programma 2 Watersysteem

Programma 3 Afvalwater

Programma 4 Wegen

Programma 5 Omgeving & Organisatie

Ondersteunende producten

1. Inleiding
2. Beschouwingen 2017
3. Planning & Controlcyclus 2017
4. Vaststelling
5. HHSK in één oogopslag
6. Programma's
7. Waterschapsbelastingen
8. Overige financiële aspecten
9. Investerings

1. Inleiding

Voor u ligt de begroting van het jaar 2017. De begroting is een uitwerking van de eerste jaarschijf van de meerjarenraming bij de voorjaarsnota 2016 (VJN) die in juni door ons algemeen bestuur is vastgesteld. Er zijn ten opzichte van deze ramingen in de VJN geen grote wijzigingen.

In juni 2016 is ook het Waterbeheerplan (WBP) voor de periode 2016 t/m 2021 definitief vastgesteld dat financieel verwerkt is in de voorjaarsnota en meerjarenraming. Het Waterbeheer plan geeft de ambities weer en stelt duidelijke doelen op de verschillende taakvelden afgewogen tegen de daarvoor acceptabele lasten. In de begroting is vermeld welke activiteiten wij in 2017 gaan realiseren om deze doelen te bereiken en welke daarmee verbonden kosten voor 2017 begroot zijn.

Zichtbaar is in de begroting dat de personele kosten stijgen. De voorbereiding en uitvoering van de grote dijkversterkingsprojecten, noodzakelijk voor de waterveiligheid, doen door de toename van de omvang en complexiteit van deze projecten een steeds zwaarder beroep op de beschikbare deskundigheid in de organisatie. Daarnaast vragen maatschappelijke ontwikkelingen (juridisering, inspraak en betrokkenheid) en nieuwe wetgeving (aanbestedingswet, omgevingswet) extra ambtelijke inzet. Wij hebben ervoor gekozen zo veel mogelijk eigen deskundigheid in te zetten en te behouden en daar waar daardoor tijdelijk capaciteit voor het reguliere werk wegvalt, hier zoveel mogelijk tijdelijke menskracht in te zetten en flexibiliteit in te bouwen. Om voldoende menskracht beschikbaar te hebben worden er dus al dan niet tijdelijk extra medewerkers aangetrokken. Samen met verlaging van andere uitgaven en extra

inkomsten is het bij de voorjaarsnota geraamde negatieve saldo voor 2017 evenwel met nog € 228.000 verlaagd. Daardoor zal de aanvulling uit de reserves voor 2017 wat lager zijn dan gepland.

De totale belastingopbrengsten blijven met een gemiddelde stijging van 1,7 % binnen het door het bestuur afgesproken kader van 2,5%.

2. Beschouwingen 2017

Algemeen

Het begrotingstekort in 2017 komt uit op € 3,9 miljoen. Ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2017, betekent dit een verlaging van circa € 228.000. Enerzijds stijgen de lasten, vooral de personeelslasten, anderzijds stijgen de opbrengsten. De stijging van de personeelslasten komt door een stijging van de formatie en inhuur. De stijging van de opbrengsten in 2016 is ook hoger dan voorheen geraamd. Dit komt door stijging van geactiveerde personeelslasten, bijdragen van derden door de INTERREG (Sponge 2020) en USAR subsidies en de totale belastingopbrengsten. Per saldo zijn mutaties van de begrote baten hoger dan mutaties van de begrote lasten. Hierdoor daalt het tekort ten opzichte van de voorjaarsnota 2016. In de begroting naar kosten- en opbrengstsoorten worden de verschillen van de kostensoorten ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2017, nader toegelicht.

De financiële kaders

Twee keer per jaar, bij het maken van de programmabegroting en de voorjaarsnota worden de in gebruik zijnde financiële uitgangspunten opnieuw beoordeeld en zo nodig aangepast aan recente economische ontwikkelingen. De gebruikte bronnen zijn onder andere het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Centraal Planbureau (CPB), het Financieel Dagblad en de Thesor groep (een onafhankelijke organisatie die ondersteuning biedt bij het vervullen van de treasuryfunctie). In hoofdstuk 8.2 lichten we de renteontwikkeling verder toe.

Personele lasten

De personele lasten stijgen met ca. € 922.000. Deze stijging wordt veroorzaakt door incidentele en structurele formatie uitbreiding, het opnemen van inhuurbudget en een bijstelling van de overige personeelslasten. Deze lasten worden gedekt uit te activeren uren, detacheringsofbrengsten en de exploitatie.

Baten

Detachering personeel

Een aantal medewerkers wordt uitgeleend voor onder andere het programma Hoogwaterbeschermingsprogramma, het Waterschapshuis en de Provincie Zuid-Holland. De totale detacheringsofbrengsten voor 2017 zijn € 330.000.

Bijdragen van derden

We verwachten meer bijdragen van derden door de Europese INTERREG subsidie projecten Sponge 2020 (innovatieve, participatieve oplossingen voor klimaataanpassing in dichtbevolkte gebieden) en USAR (nuttige toepassingen vinden voor baggerspecie). Dit zijn beiden exploitatieprojecten.

Belastingen

De geprognosticeerde belastingopbrengst van de watersysteemheffing in 2017 is € 43,9 miljoen en deze prognose wijzigt niet ten opzichte van de voorjaarsnota 2016.

De geprognoseerde belastingopbrengst van de wegenheffing in 2017 is € 4,4 miljoen en ook deze wijzigt niet ten opzichte van de voorjaarsnota 2016.

De geprognoseerde belastingopbrengst van de zuiveringsheffing in 2017 stijgt met € 211.000 naar € 37,6 miljoen omdat het aantal vervuilingseenheden naar boven is bijgesteld. De stijging is vanwege een aangepaste raming vanuit RBG op basis van de gegevens van afgelopen jaar.

3. Planning & controlcyclus 2017

De planning- en controlcyclus stelt het bestuur en het management in staat om de organisatie te sturen en te beheersen. Op grond van het Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW) dient deze cyclus door het algemeen bestuur te worden vastgesteld. Deze is ingericht op transparantie op het gebied van begroting en verantwoording.

Programmabegroting 2017, vaststelling: november 2016

Deze programmabegroting is een nadere uitwerking van de eerste jaarschijf (2017) van de voorjaarsnota 2016 en concretiseert voor het komende begrotingsjaar de uit te voeren plannen met de daarbij benodigde inzet van middelen. Nieuw beleid, anders dan wat er al in de voorjaarsnota is goedgekeurd, heeft hierin in principe geen plaats. De programmabegroting wordt jaarlijks door het algemeen bestuur vastgesteld en geeft het dagelijks bestuur het mandaat om aan de slag te gaan. De begroting is de basis voor de belastingtarieven voor het komende jaar die het algemeen bestuur, in dezelfde vergadering, in separate belastingverordeningen vaststelt.

Voorjaarsnota 2017, vaststelling: juni 2017

De voorjaarsnota geeft, op basis van de missie en strategie, de financiële en beleidsmatige kaders voor de komende vijf jaar aan, en wordt jaarlijks door het dagelijks en algemeen bestuur aangeboden. Het algemeen bestuur stelt de voorjaarsnota vast en daarmee ook de eventuele daarin verwerkte begrotingswijzigingen van het lopende jaar. Het opstellen van de voorjaarsnota is het moment om de meerjarige beleidsdoelen (zoals benoemd in het huidige Waterbeheerplan) en ook de lopende begroting bij te stellen. Een en ander op basis van nieuwe inzichten, onder meer uit de

bestuursrapportage over het voorgaande jaar en autonome ontwikkelingen.

Bestuur rapportages 2017, aanbieden: september 2017 en maart 2018

Het dagelijks bestuur rapporteert twee keer per jaar aan het algemeen bestuur over de uitvoering van de begroting.

De eerste bestuursrapportage heeft betrekking op de maanden januari tot en met juni 2017 en wordt in september aangeboden. Begrotingswijzigingen als gevolg van deze rapportage worden ter besluitvorming voorgelegd aan het algemeen bestuur.

De tweede bestuursrapportage heeft betrekking op het gehele voorafgaande jaar. Deze omvat een rapportage van de voortgang van doelen, (bestuurlijk relevante) maatregelen en mogelijk enkele specifieke onderwerpen. De tweede bestuursrapportage kan aanleiding geven om tot bijstellingen van doelen uit het Waterbeheerplan te komen. Deze zijn vervolgens het kader voor de meerjarenraming in de voorjaarsnota 2018.

Jaarverslag 2017, vaststelling: juni 2018

Het jaarverslag is het document waarmee het dagelijks bestuur verantwoording aflegt aan het algemeen bestuur over het uitgevoerde beleid en de daarbij ingezette middelen. Het document wordt opgesteld door de ambtelijke organisatie en na goedkeuring van de directie, dagelijks bestuur en de externe accountant aan het dagelijks bestuur aangeboden. De rekenkamercommissie voorziet het algemeen bestuur van advies bij het aanbieden van het jaarverslag door het dagelijks bestuur. Sinds 2009 valt de controle op rechtmatigheid ook onder de accountantscontrole.

Bestuurlijke audit 2017

In 2017 voeren we, in overeenstemming met de verordening onderzoeken doelmatigheid en doeltreffendheid, onderzoek uit naar:

Toezicht en Handhaving

Het hoogheemraadschap sluit voor haar toezichtstrategie aan bij risicogericht toezicht. Kern van risicogericht toezicht is toezicht wordt gehouden daar waar de belangrijkste risico's voor de uitvoering van de basistaak van het hoogheemraadschap zich (kunnen) voordoen. Risicogericht toezicht vraagt om een flexibele en actuele wijze van werken, waarbij de prioriteit per toezichtveld of doelgroep jaarlijks wordt bepaald. Dit leidt tot een efficiënte wijze van toezicht waarbij de mogelijke toezichtlasten voor de ingelanden zo laag mogelijk worden gehouden.

Het hoogheemraadschap wil het naleefgedrag van bepaalde doelgroepen stimuleren. Dit is het uitgangspunt van de sanctiestrategie. Het opleggen van sancties is ten eerste gebaseerd op de ernst van de overtreding voor de taakuitvoering van het hoogheemraadschap en ten tweede op de effectiviteit van het sanctie-instrument op het veranderen van het gedrag van de overtreder. Het hoogheemraadschap maakt daarom ter uitvoering van het handhavingsbeleid gebruik van verschillende handhaving stijlen. Deze kunnen variëren van de uitersten 'sancties' tot 'kennisoverdracht bij burgers door communicatie'.

De vraag die we beantwoord willen hebben is in hoeverre met de risico-gestuurde toezicht- en handhavingsaanpak het waterstaatkundige belang van de primaire taken geborgd is en of dit effect ook op een efficiënte wijze wordt bereikt.

4. Vaststelling

Ingevolge artikel 100 van de Waterschapswet opgemaakt door de dijkgraaf en de hoogheemraden van het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard,

Rotterdam, 25 oktober 2016

Dijkgraaf en hoogheemraden van Schieland en de Krimpenerwaard,

secretaris-directeur,

M.J.H. van Kuijk

dijkgraaf,

mr. J.H. Oosters

Aldus, tezamen met de Planning- en Controlcyclus voor het jaar 2017, vastgesteld door de verenigde vergadering van Schieland en de Krimpenerwaard,

Rotterdam, 30 november 2016

secretaris-directeur

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

mr. J. H. Oosters

5. HHSK in één oogopslag

5.1 Kerncijfers

Omschrijving	2016	2017
Algemeen		
Grootte beheersgebied in ha.	35.571	35.571
Aantal inwoners	605.072	606.000
Aantal gemeenten	9*	9*
Aantal woonruimten	259.600	263.300
Waterveiligheid: dijken in beheer		
Lengte primaire waterkeringen (rivierdijken) in km.	71	71
Lengte regionale waterkeringen (o.a. secundair en boezem) in km.	216	216
Lengte overige waterkeringen- scheidings (o.a. polderkaden) in km.	131	131
Oppervlaktewater: watergangen en kunstwerken in beheer		
Lengte boezemwatergangen in km.	100	100
Lengte hoofdwatergangen in km.	800	800
Lengte overige watergangen in onderhoud in km.	150	150
Lengte overige watergangen niet in onderhoud in km.	5.000	5.000
Lengte vaarwegbeheer in km.	15	15
Aantal boezemgemalen	2	2
Aantal poldergemalen	68	68
Aantal aanvoer- en gebiedsbemalingen	25	29
Totale bemalingscapaciteit in m ³ per minuut	6.500	6.500
Zuiveringen: installaties, gemalen en leidingen in beheer		
Aantal afvalwaterzuiveringsinstallaties (awzi's)	9	9
Totale hydraulische zuiveringscapaciteit eigen awzi's in m3/uur	24.750	24.750
Op eigen awzi's te zuiveren afvalwater in inwonersequivalenten (i.e.)	555.000	555.000
Aantal rioolgemalen	23	24**
Lengte persleiding in km	80	82***
Wegen: wegen en fietspaden in beheer		
Lengte wegen in km.	131	131
Lengte fietspaden in km.	40	40
Projecten		
Een overzicht van de lopende projecten vindt u op onze website www.hhsk.nl .		

* Waarvan een aantal gedeeltelijk

** Rioolgemeal Westergouwe is in 2016 in bedrijf genomen.

*** Persleiding van Rioolgemeal Westergouwe is met ruim 1,6 km bijgekomen.

5.2 Begroting 2017 naar programma's en kostendragers

Bedragen x € 1.000

	VJN 2016 Jaarschijf 2017	Begroting 2017	Verschillen 2017	Watersysteem beheer 2017	Zuiverings beheer 2017	Wegen beheer 2017
Programma 1: Waterveiligheid						
Eigen plannen	350	223	-128	223	0	0
Plannen van derden	29	98	69	98	0	0
Beheersinstrumenten waterkeringen	1.235	1.236	1	1.236	0	0
Aanleg en onderhoud waterkeringen	11.131	11.288	157	11.288	0	0
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	262	247	-15	247	0	0
Totaal waterveiligheid	13.007	13.092	85	13.092	0	0
Programma 2: Oppervlakte- en grondwater						
Eigen plannen	1.817	2.816	999	2.816	0	0
Plannen van derden	75	147	72	147	0	0
Beheersinstrumenten watersystemen	1.860	1.405	-455	1.405	0	0
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	7.016	7.351	335	7.351	0	0
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.591	4.636	45	4.636	0	0
Beheren hoeveelheid water	8.695	8.477	-218	8.477	0	0
Calamiteitenbestrijding watersystemen	174	175	2	175	0	0
Monitoring watersystemen	1.205	1.153	-51	1.153	0	0
Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	134	173	39	173	0	0
Totaal Oppervlakte- en grondwater	25.564	26.332	768	26.332	0	0
Programma 3: Afvalwaterketen en emissies						
Eigen plannen	405	286	-118	0	286	0
Plannen van derden	11	23	11	0	23	0
Getransporteerd afvalwater	4.425	4.467	42	0	4.467	0
Gezuiverd afvalwater	12.735	12.516	-219	0	12.516	0
Verwerkt slib	5.287	5.322	35	0	5.322	0
Afvalwaterbehandeling door derden	11.161	11.113	-49	0	11.113	0
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	696	681	-15	340	340	0
Aanpak diffuse emissies derden	115	64	-51	32	32	0
Totaal Afvalwaterketen en emissies	34.836	34.472	-364	372	34.100	0

Programma 4: Wegenbeheer						
Eigen plannen	30	38	7	0	0	38
Plannen van derden	22	18	-5	0	0	18
Beheersinstrumenten wegen	45	179	135	0	0	179
Aanleg en onderhoud wegen	3.527	3.188	-339	118	0	3.070
Wegenverkeersregeling en-verkeersveiligheid	488	453	-36	0	0	453
Totaal Wegenbeheer	4.113	3.876	-238	118	0	3.757
Programma 5: Omgeving en organisatie						
Eigen plannen	914	1.039	125	935	104	0
Plannen van derden	416	0	-416	0	0	0
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	287	500	213	500	0	0
Vergunningen en meldingen	1.411	1.429	17	1.071	229	129
Adviezen vergunningen	544	281	-262	211	45	25
Toezicht	1.903	2.121	218	1.887	212	21
Handhaving	471	322	-149	269	50	2
Belastingheffing	3.289	3.275	-14	1.637	1.474	164
Invordering	872	815	-56	224	570	22
Bestuur	1.818	1.888	70	563	1.197	127
Externe communicatie	1.242	1.231	-11	591	579	62
Algemeen	-826	-828	-2	-455	-273	-99
Totaal Omgeving en organisatie	12.340	12.072	-268	7.433	4.186	453
Totale kosten	89.861	89.844	-17	47.348	38.285	4.211
Dekkingsmiddelen						
Belastingopbrengsten: Systeemheffing	43.855	43.855	0	43.855	0	0
Belastingopbrengsten: Zuiveringsheffing	37.400	37.611	211	0	37.611	0
Belastingopbrengsten: Wegenbeheer	4.459	4.459	0	0	0	4.459
Totale dekking	85.714	85.925	211	43.855	37.611	4.459
Resultaat voor bestemming (tekort)	4.147	3.919	0	3.493	675	0
Resultaat voor bestemming (overschot)	0	0	-228	0	0	-248
Bestemmingreserve						
Watersysteemheffing	-87	-93	-6	-93	0	0
Zuiveringsheffing	-199	-199	0	0	-199	0
Totaal bestemmingsreserve	-286	-292	-6	-93	-199	0
Resultaat na bestemming (tekort)	3.861	3.627	-234	3.400	476	0
Resultaat na bestemming (overschot)	0	0	0	0	0	331

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

6. Programma's

Dit hoofdstuk bevat de vijf programma's die in grote lijnen gebaseerd zijn op de thema's uit het Waterbeheerplan 2016-2021 (WBP):

- Programma 1: Waterveiligheid
- Programma 2: Watersysteem
- Programma 3: Afvalwater
- Programma 4: Wegen
- Programma 5: Omgeving en Organisatie

Elk programma is opgebouwd uit twee delen. Het eerste deel geeft de relatie aan tussen de maatregelen die genomen worden in 2017 en de ambities en doelen uit het huidige Waterbeheerplan.

Het eerste deel begint met de inhoud van het betreffende programma op hoofdlijnen (wat zijn de belangrijkste taken) en welk effect wordt hiermee beoogd (wat ervaart de omgeving ervan). In het Waterbeheerplan is dit per programma verder uitgewerkt in doelen voor de planperiode 2016-2021. In de programmabegroting wordt beschreven welke specifieke ontwikkelingen het komende jaar gaan spelen en wat de organisatie in grote lijnen gaat doen om de specifieke doelen, zoals benoemd in het Waterbeheerplan, te bereiken. In de programmabegroting worden deze maatregelen jaarlijks geconcretiseerd, waarbij het accent ligt op de bestuurlijk relevante maatregelen. Dit deel heeft dus duidelijk een meer dynamisch karakter en kan per jaar andere accenten en onderwerpen laten zien.

In het tweede deel wordt ingegaan op de financiën van het betreffende programma. De geplande investeringen en de verwachte exploitatiekosten worden in beeld gebracht. Het hoofdstuk wordt

afgesloten met een financiële toelichting op de ondersteunende producten.

Programma 1: Waterveiligheid

Veilig en bewoonbaar

Wij zorgen voor de waterveiligheid in ons gebied: dat betekent de burgers en bedrijven beschermen tegen overstromingen vanuit de rivieren de Nieuwe Maas, Lek en Hollandsche IJssel en de boezemwateren. Het risico op overstromingen beperkt het hoogheemraadschap niet alleen door sterke dijken, maar ook door de gevolgen bij een eventuele overstroming (schade en slachtoffers) te beperken. Dit doen wij samen met de waterpartners en de omgeving. We laten het belang van het medegebruik van de waterkeringen nadrukkelijk meewegen.

Ontwikkelingen 2017

We werken samen met onze gebiedspartners aan de uitwerking van de voorkeursstrategie in het Deltaprogramma / Hoogwaterbeschermingsprogramma. Met omgevingspartners blijven we continu in gesprek over mogelijke mee koppel kansen. We leveren bijdragen aan de ontwikkeling van de landelijke wetgeving en aan de invoering van het nieuwe normstelsel voor de primaire waterkeringen. We adviseren onze (water)partners in het kader over de meer laagse veiligheid (MLV) en omgaan met buitendijkse gebieden. Wij zijn actief betrokken bij de project overstijgende verkenning (POV) macrostabiliteit, die wordt getrokken door het

Onze ambities

- 1.1 Vergroten van de waterveiligheid
- 1.2 Continue zorg voor de waterkeringen
- 1.3 De omgeving centraal stellen

hoogheemraadschap Rivierenland. De project overstijgende verkenning (POV) voorlanden wordt getrokken door het hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard en krijgt in 2017 gestalte.

In 2017 wordt de zorgplicht primaire waterkeringen ingevoerd en geborgd in de organisatie.

We starten met de nieuwe wettelijke beoordelingsronde(voorheen: toetsing) van de waterkeringen.

Bewoners en andere belanghebbenden worden tijdig en actief betrokken bij het onderhoud en de projecten, door middel van bewonersavonden en keukentafelgesprekken.

1.1 Ambitie: Vergroten van de waterveiligheid

Doelen 2016-2021:

1. we vergroten de waterveiligheid door de kans op een doorbraak en overloop van de waterkeringen te verkleinen;
2. we vergroten de waterveiligheid door meer en betere afstemming in de ruimtelijke ordening;

- we treden bij incidenten en extreme situaties daadkrachtig en doelgericht op en beperken zo veel mogelijk de impact op de omgeving.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 1.

- dijkversterking Capelle-Moordrecht –laatste deel uitvoeringsfase en nazorgfase;
- dijkversterking Krachtige IJsseldijk Krimpenerwaard (KIJK)-in verkenningfase;
- coördinatie Project Overstijgende Verkenning Voorlanden (POV)-in verkenningfase;

Ad 2.

- afronding provinciale project compartimenteringsdijken;
- uitwerking provinciale project voorlandkeringen;

Ad 3.

- het houden van calamiteitenoefeningen;
- het calamiteitenplan is getoetst, actueel, afgestemd met de omgeving en up-to-date;

1.2 Ambitie: Continue zorg voor de waterkeringen

Doelen 2016-2021:

- we hebben een actueel en compleet beeld van de toestand van de waterkeringen en de kunstwerken;
- we voldoen aan de landelijke eisen voor inspectie van de primaire waterkeringen (Zorgplicht);

- we hebben uiterlijk in 2023 inzicht verkregen in de mate waarin de dijken en kades aan de nieuwe landelijke en de provinciale normen voldoen;
- we beheren de waterkeringen en kunstwerken efficiënt en effectief, op basis van een bewuste afweging tussen risico's, kosten en prestaties, gericht op duurzame oplossingen.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 4.

- het actualiseren van de legger voor de secundaire waterkeringen
- het uitvoeren van inspecties conform het vastgestelde inspectieplan;
- actualiseren onderhoudsprogramma's

Ad 5.

- in overleg met de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) werken aan een 1e rapportage in het kader van de zorgplicht;
- het verder inrichten van de ambtelijke organisatie voor uitvoering van de zorgplicht;

Ad 6.

- bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het Wettelijk Beoordelingsinstrumentarium (WBI);
- start wettelijke beoordeling primaire waterkeringen;
- opstellen van een plan van aanpak toetsing regionale waterkeringen (boezemkaden);
- initiëren grondonderzoek primaire- en regionale waterkeringen

Ad 7.

- Het onderhoud van de waterkeringen geschiedt conform de bestaande onderhoudsprogramma's, en betreft onder andere de volgende kadevakken:
  - De Oost- en Westringdijk, in de gemeente Gouda/Zuidplas;
  - Tweemanspolder in de gemeente Zuidplas, Esse Hoog en Prinses Beatrixstraat in Nieuwerkerk a/d IJssel;
  - Bleiswijkse Zoom, Veiling, Klappolder en Rottedijk in de gemeente Lansingerland;
  - Vlietkade, in de gemeente Zuidplas;

1.3 Ambitie: De omgeving centraal stellen

Doelen 2016-2021:

8. we zorgen voor een soepel verloop en beperken de hinder voor de omgeving bij de uitvoering van onderhoud aan de waterkeringen;
9. we staan medegebruik van waterkeringen toe, waar mogelijk en gewenst;
10. we zijn open en transparant en stellen beleid, regels en gegevens op een toegankelijke wijze digitaal beschikbaar voor derden.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 8.

- klachten en meldingen worden zo veel als mogelijk voorkomen;
- klachten en meldingen worden actief en binnen de geldende servicenorm afgehandeld.

Ad 9.

- afronding van de beleidsregel beplantingen primaire waterkeringen
- actualiseren beleidsregels/algemene regels

Ad 10.

- vast te stellen leggers, beleidsregels en algemene regels worden via de website voor derden beschikbaar gesteld..

Financiën

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor het programma Waterveiligheid:

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
HWBP	2.654	0	0	2.654	0	0
Uitvoering Gouderak (KIJK)	25.070			25.070		
Subsidie Gouderak (KIJK)	-22.560			-22.560		
Uitvoer Zuidplas/Capelle	1.440			1.440		
Subsidie Zuidplas/Capelle	-1.296			-1.296		
Reconstructie primaire wk	2.800	400	600	600	600	600
Reconstructie regionale wk	8.825	1.685	1.510	1.910	1.855	1.865
Te activeren uren personeel	1.201	163	208	277	277	277
Totaal Programma 1	15.480	2.248	2.318	5.441	2.732	2.742

Bedragen x € 1.000

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting op geplande investeringen

Reconstructie primaire waterkeringen

De investeringen in reconstructies van de primaire waterkeringen (€ 400.000) die in 2017 plaatsvinden, lichten we toe in hoofdstuk 9 bij het onderwerp verzamelkredieten programma 1.

Reconstructie regionale waterkeringen

In 2017 voeren we onder andere het volgende uit:

- Rottebanddreef, Hoekeindseweg groene kade I en II, Westerman in de gemeente Lansingerland;
- Kleikade I, Golfterrein, Campings, Oostpolder III in de gemeente Zuidplas;
- Bebouwde kom Waddinxveen in de gemeente Waddinxveen.

Te activeren uren

Voor de uitvoering van investeringsprojecten activeren we de uren van personeel voor zover dit voldoet aan onze strenge criteria daarvoor in het kader van duurzaam financieel beleid.

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

Programma 1: Waterveiligheid	VJN 2016	Begroting	Verschillen
	Jaarschijf 2017	2017	2017
Eigen plannen	350	223	-128
Plannen van derden	29	98	69
Beheersinstrumenten waterkeringen	1.235	1.236	1
Aanleg en onderhoud waterkeringen	11.131	11.288	157
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	262	247	-15
Totaal	13.007	13.092	85

Bedragen x€1000

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

De exploitatielasten van dit programma stijgen met € 85.000 ten opzichte van de voorjaarsnota 2016. Deze stijging is grotendeels toe te schrijven aan niet-beïnvloedbare kosten.

Als gevolg van veranderde uitgavenpatronen stijgen de geprognostiseerde afschrijvingskosten en rentekosten met circa € 294.000.

De out of pocket kosten dalen met € 164.000. Dit komt door verlaging van het budget veiligheidstoetsing waterkeringen. In eerste instantie fluctueerde het budget voor de toetsing primaire waterkeringen. Dit blijkt niet nodig te zijn, een gelijk budget per jaar voldoet als gevolg van onder andere een beter lange termijn beeld van de te verwachten kosten. Om die reden is vanaf 2017 het budget verlaagd naar € 400.000.

Programma 2: Watersysteem

Voldoende, schoon en aantrekkelijk water

Wij beheren het watersysteem zodat het land geschikt en aantrekkelijk blijft om te wonen, werken en recreëren. De inrichting en het functioneren van het watersysteem wordt zo goed mogelijk afgestemd op de verschillende watergebruikers in ons beheergebied. Daartoe sturen we het water door een afgewogen bemaling. We beheren en onderhouden de watergangen waarbij een gezonde balans is tussen waterkwantiteit en -kwaliteit alsook tussen grond- en oppervlaktewater. Dit doen we in overleg met de omgeving en met een verantwoord evenwicht tussen kosten en baten. We participeren actief bij veranderingen in de ruimtelijke ordening en anticiperen op toekomstige klimaatontwikkelingen.

Ontwikkelingen 2017

We gaan in 2017 in samenwerking met andere partijen onze doelen trachten te realiseren zowel in de stad als op het platteland. Om uiteindelijk in 2021 deze doelen gerealiseerd te hebben worden dit jaar al een flink aantal fysieke maatregelen gerealiseerd die ons watersysteem verder op orde brengen en optimaliseren. Hiernaast worden er verschillende onderzoeken uitgevoerd naar verbetermogelijkheden van ons grond- en oppervlaktewatersysteem. Deze onderzoeken vormen de basis voor toekomstig beleid. Natuurlijk

Onze ambities

- 2.1 Optimaal en transparant watersysteembeheer
- 2.2 Via een gebiedsgerichte aanpak van wateropgaven naar oplossingen
- 2.3 De omgeving centraal stellen

zullen er ook dit jaar voor verschillende deelgebieden nieuw beleidsvoorstellen worden gedaan. Het peilbeheer wordt verder geoptimaliseerd, hierbij wordt ook nadrukkelijk gekeken naar energiebesparing. Ook het beheer en onderhoud van onze watergangen wordt zoveel mogelijk in samenwerking uitgevoerd, samen met onze partners werken we aan efficiënt, omgevingsgerichtheid en duurzaam onderhoud.

Ambitie: Optimaal en transparant watersysteembeheer

Doelen (2016-2021):

11. we houden het gebied bewoonbaar en bruikbaar, voorzien in de waterbehoefte en bevorderen de waterkwaliteit door een afgewogen en energie-efficiënt peilregime;
12. we beheren de watergangen en kunstwerken efficiënt en effectief op basis van een bewuste afweging tussen risico's, kosten en prestaties, gericht op duurzame oplossingen;
13. we treden bij incidenten en extreme situaties daadkrachtig en doelgericht op en beperken zo veel mogelijk de impact op de omgeving.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 11.

- Vaststellen van het peilbesluit Overschie
- Voorbereiden van het peilbesluit polder Prins Alexander
- Voorbereiden van het peilbesluit Schiebroek
- Opstellen rapportage evaluatie peilbeheer
- Uitvoeren van de meetplannen waterkwantiteit en waterkwaliteit
- Uitvoeren Deltabeslissing Zoetwater:
  - Voorbereiden bepaling niveau van waterbeschikbaarheid (regie: provincie)
  - Voorbereiden Slim Watermanagement (regie: RWS)
  - Monitoren van de uitvoering van maatregelen in het regionaal watersysteem (klimaatrobustheid)
- Vaststellen van de Visie Zoetwatervoorziening
- Vaststellen van de beleidsuitwerking peilafweging

Ad 12.

- Actualiseren en publiceren van de kaart voor de Eco kleurenkoers
- Opstellen communicatie-/participatieplan integrale visie onderhoud watergangen
- Opstellen kader voor onderhoudsplannen van derden
- Actualiseren legger oppervlaktewatersysteem Schieland en de Krimpenerwaard (hoofd en overige watergangen)
- Uitvoeren meetplan project Inzicht in Baggeraanwas
- Opstellen en uitvoeren integrale beheer/baggerplannen in samenwerking met gemeenten.

- De technische infrastructuur voor efficiëntere besturing gemalen (energiereductie) wordt ontwikkeld.
- Voorbereiden overdracht van het beheer van gemalen (2de tranche) van gemeente Rotterdam naar het Hoogheemraadschap.
- In 2016 is met de implementatie van het nieuwe onderhoudsbeheersysteem (Ultimo) een grote en belangrijke stap gezet. In 2017 zal het systeem gebruikt worden voor het optimaliseren van de werkprocessen en onderhoudsregels. Om het gebruik en de voordelen van Ultimo te stimuleren, worden in 2017 de object data verder gecompleteerd, met name voor de peilscheidingen (stuwen). Tevens wordt een plan afgerond voor de verdere doorontwikkeling van Ultimo. Om het beheer en onderhoud bij Watersystemen te kunnen verbeteren, worden de mogelijke vervolgstappen inclusief financiering, nader gedefinieerd, zoals de implementatie van lange termijn onderhoudsplanning, de mobiele toepassing van Ultimo en de koppeling met het financiële systeem.
- In 2017 zal 120.000 m3 aan bagger worden verwijderd en de voortgang op het buitengewoon onderhoud watergangen worden gedaan op de nieuwe kritische prestatie indicatoren.

Ad 13.

De calamiteitenbestrijdingsplannen waterkwantiteit en waterkwaliteit zijn getoetst, actueel en up-to-date.

Ambitie: Via een gebiedsgerichte aanpak van wateropgaven naar oplossingen

Doelen (2016-2021):

14. we weten wat de knelpunten zijn voor zowel waterkwaliteit, waterkwantiteit en grondwater in het gebied;
15. we integreren water in ruimtelijke en beleidsplannen zodat het volwaardig wordt meegenomen en waar nodig sturend is;
16. we voorkomen zo veel mogelijk wateroverlast en beperken schade;
17. we verbeteren de waterkwaliteit van de KRW-waterlichamen;
18. we houden de waterkwaliteit ten minste op het huidige niveau en verbeteren deze waar mogelijk;
19. we hebben een duurzaam, robuust en kosteneffectief watersysteem in de Krimpenerwaard gerealiseerd, gericht op de functies in het gebied, zoals agrarisch gebruik en in het bijzonder nieuwe natuur.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 14.

- Voorbereiden actualisatie van de watersysteemanalyse van de Zuidplaspolder

Ad 15.

- We werken samen met Provincie Zuid-Holland en de gemeente Zuidplas aan de vermindering van de problematiek van het Restveengebied Zuidplaspolder
- We adviseren bij nieuwe vraagstukken voor herinrichting in de Zuidplaspolder (o.a. Rode en Groene Waterparel).

- We werken actief mee aan en adviseren bij de uitvoering van de Gebiedsovereenkomst Veenweiden Krimpenerwaard
- We denken mee en adviseren bij het project Rivier als Getijddepark.
- We werken met de gemeente Rotterdam mee aan de uitvoering van het Programma Rivieroevers (Binnenrotte).
- We participeren in de haalbaarheidsstudie van de recreatieve vaarverbinding Rijn-Rotte
- We anticiperen proactief op ontwikkelingen met betrekking tot de Omgevingswet en de in het kader hiervan te ontwikkelen visies door het Rijk, de provincie en de gemeenten.
- De mitigerende maatregelen met betrekking tot het verdiepen van de Nieuwe Waterweg & Botlek worden voorbereid.
- We leveren inbreng in de voorbereiding van de aanleg van de Rijksweg A16 (contractvorming en aanbesteding).

Ad 16.

- In het kader van het programma Wateroverlastopgave Rotterdam voeren we de volgende maatregelen uit:
  - Voorbereiding en uitvoering (deel)projecten in kader van Klimaatbestendige Agniesebuurt (SPONGE)
  - Voorbereiding en start realisatie project Essenburgpark
  - Herinrichting van de Robert Fruinstraat (Waterbestendige straat)
  - Vergroten waterbewustzijn van burgers en bedrijven
- Verkenning alternatieven verbetering afvoer Polder Zestienhoven (gemaal Achterdijk)
- Realisatie gemaal Bergweg-zuid

- Realisatie gemaal 4^e tocht Zuidplaspolder
- Realisatie stuw spoorloot

Ad 17.

- We werken aan de uitvoering van het programma Kaderrichtlijn Water (KRW) 2016-2021, waaronder de volgende maatregelen:
  - Realisatie van natuurvriendelijke oevers door derden toekenning van subsidie.
  - Realisatie oeverinrichting Rotte
  - Voorbereiding en start uitvoering Integraal plan Bleiswijkse Zoom
  - Onderzoek naar het waterlichaam Zuidplas
  - Onderzoek naar het waterlichaam Binnenwegsepolder
  - Onderzoek naar het waterlichaam van Polder Bleiswijk

Ad 18.

- We participeren in de landelijke ontwikkeling van het afleiden van doelen voor overige wateren
- We dragen met advies en financiële middelen bij aan het verbeteren van de waterkwaliteit in stedelijk gebied.

Ad 19.

- We ronden de uitvoering van de water- en natuurinrichtingsmaatregelen in De Nesse, Berkenwoudse driehoek en Oudeland-Zuid af.
- We bereiden de watermaatregelen voor die samenhangen met de natuurinrichtingsmaatregelen in de Krimpenerwaard.

Ambitie: De omgeving centraal stellen

Doelen (2016-2021):

20. We staan open voor meervoudig gebruik van het watersysteem door burgers en bedrijven, waar mogelijk
21. We voeren het vaarwegbeheer uit voor enkele regionale vaarwegen
22. We hebben actueel inzicht in de toestand van de aangewezen zwemwateren en leveren onze bijdrage aan veilig zwemwater
23. We zijn open en transparant en stellen beleid, regels en gegevens op een toegankelijke wijze digitaal beschikbaar voor derden.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 20.

- We evalueren bestaand beleid met betrekking tot het medegebruik van het watersysteem

Ad 21.

- We stellen beleid met betrekking tot het vaarweg- en nautisch beheer vast.
- We voeren de taken en maatregelen uit als overeengekomen met de provincie.

Ad 22.

- De zwemwaterkwaliteit wordt gedurende het zwemseizoen gemonitord en de data worden met de provincie gedeeld via het zwemwaterportaal
- We werken in samenwerking met Groenservice Zuid-Holland

(GZH) aan de verbetering van de waterkwaliteit van de zwemplas Krimpenerhout in het kader van het programma Kwaliteitsimpuls Krimpenerhout van de Groenalliantie Midden-Holland.

Ad 23.

- Waterkwantiteitsdata worden via een laagdrempelige webportaal beschikbaar gesteld aan burgers.
- Waterkwaliteitsdata worden beschikbaar gesteld aan burgers via een module waarmee biologische en chemische oppervlaktewatermetingen digitaal beschikbaar worden gesteld.

Financiën

Investerings

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor het programma Watersysteem:

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Waterlastopgave	14.500	2.500	2.500	2.500	3.500	3.500
Verbetering stedelijk water	1.500	300	300	300	300	300
Uitvoer kaderrichtlijn water '16-'21	1.500	0	0	500	500	500
Peilbesluiten en leggers	1.250	250	250	250	250	250
Renovatie kunstwerken WS	4.700	1.000	1.000	900	900	900
Te activeren uren personeel	2.529	225	524	572	572	635
Materieel HHSK	400	50	150	200	0	0
Totaal Programma 2	26.379	4.325	4.724	5.222	6.022	6.085

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting op geplande investeringen:

Wateroverlastopgave

Dit investeringsplan bestaat uit twee delen. Enerzijds een investeringsplan voor de Wateroverlastopgave waarbij het

hoogheemraadschap aan de lat staat. Dit betreft het uitvoeren van een pakket aan maatregelen dat volgens het Nationaal Bestuursakkoord Water moet worden genomen om te voldoen aan de normering. Hierdoor wordt de waterstaatkundige structuur versterkt in het hele beheersgebied van het hoogheemraadschap. De wateropgave wordt ook wel gezien als het vervolg op het Peil 2010. De financiële consequenties zijn uitgewerkt in het Waterbeheerplan 2016-2021.

Een deel van het investeringsplan is bestemd voor bijdragen aan initiatieven vanuit gemeente Rotterdam.

Kaderrichtlijn Water (KRW)

De Europese Kaderrichtlijn Water heeft als hoofddoel de daartoe aangewezen grond- en oppervlaktewaterlichamen waar mogelijk te verbeteren. Het hoogheemraadschap voert tot en met 2021 diverse maatregelen uit, die voortvloeien uit het stroomgebied beheersplan 'Rijndelta'. De benodigde budgetten voor de uitvoering van de maatregelen in de periode 2016-2021 zijn in het WBP 2016-2021 opgenomen.

Verbeteringen stedelijk water

De maatregelen in het stedelijk water zijn versoerd naar het niveau van NBW/KRW, datgene dat als wettelijke verplichting opgelegd is. De stedelijke waterplannen zullen worden gebruikt om onze doelen ten aanzien van NBW, KRW en onderhoud te realiseren. Bemensing en financiering zal plaatsvinden vanuit de hiervoor beschikbare formatie en middelen.

In dit investeringsplan zijn ook de aanleg natuur vriendelijke oevers, die niet bij het programma Kaderrichtlijn Water horen, opgenomen.

Peilbesluiten en leggers

Deze investeringen worden aangewend voor de realisatie van de peilbesluiten. De eisen aan de watergangen met de onderhoudsverplichtingen worden vastgelegd in de legger.

Renovatie van kunstwerken en watersystemen

Deze kredieten zijn voor de renovatie van de gemalen en/of de kunstwerken die op grond van een onderhoudsplanning worden uitgevoerd.

Materieel HHSK

Het betreft de investeringen in materieel die worden ingezet bij het uitvoeren van de beheerstaken van het waterschap. Het materieel omvat onder meer machines, aanhangwagens, zoutstrooiers, tractoren, boten en pompen.

Te activeren uren personeel

Voor de uitvoering van investeringsprojecten worden jaarlijks de uren van personeel geactiveerd, voor zover voldaan wordt aan onze strenge criteria daarvoor in het kader van duurzaam financieel beleid.

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

Programma 2: Oppervlakte- en grondwater	VJN 2016	Begroting	Verschillen
	Jaarschijf 2017	2017	2017
Eigen plannen	1.817	2.816	999
Plannen van derden	75	147	72
Beheersinstrumenten watersystemen	1.860	1.405	-455
Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen	7.016	7.351	335
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	4.591	4.636	45
Beheren hoeveelheid water	8.695	8.477	-218
Calamiteitenbestrijding watersystemen	174	175	2
Monitoring watersystemen	1.205	1.153	-51
Inrichting en onderhoud vaarwegen en havens	134	173	39
Totaal	25.564	26.332	768

Bedragen x €1000

Afroundingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2017 stijgen de geraamde lasten van programma 2 met circa € 770.000. Deze stijging is grotendeels toe te schrijven aan niet-beïnvloedbare kosten. De rentelasten stijgen met circa € 160.000, de afschrijvingskosten stijgen met € 85.000, de indirecte kosten stijgen met € 60.000 en de doorberekende personeelslasten stijgen met € 490.000. De stijging van de doorberekende personeelslasten wordt onder andere veroorzaakt door:

- Verschuiving van uren vanuit beleidsproduct “plannen van derden” programma 5, naar beleidsproduct “plannen van derden” programma 2;
- Extra inzet uren vanuit de organisatie voor subsidieproject SPONGE (innovatieve, participatieve oplossingen voor klimaatadaptatie in dichtbevolkte gebieden);

- Formatie verhoging 1fte technisch specialist waarbij dekking komt vanuit geactiveerde uren.

De out of pocket kosten dalen per saldo met € 40.000. Dit komt hoofdzakelijk doordat de verwachte opbrengst voor het INTERREG subsidieproject SPONGE hoger is dan de extra out of pocket kosten die het project met zich mee brengt.

Toelichting beleidsproducten:

Omdat de urenverdeling over de verschillende beleidsproducten is aangepast ten opzichte van de voorjaarsnota, nemen sommige beleidsproducten in kosten toe en nemen andere beleidsproducten in kosten af. Zo is er een grote urenverschuiving zichtbaar naar beleidsproduct “eigen plannen”. Er zijn relatief veel uren verschoven vanuit overige beleidsproducten naar “eigen plannen”. Tevens vraagt het subsidieproject SPONGE extra ureninzet van de organisatie. Op hetzelfde beleidsproduct is een grote stijging van de indirecte kosten zichtbaar, veroorzaakt door de urenstijging en doordat de indirecte kosten overkomen vanuit beleidsproduct “plannen van derden” programma 5.

Op beleidsproduct “aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen” stijgen de kosten met € 270.000 door een budgetverschuiving vanuit beleidsproduct “beheer hoeveelheid water”. De onderhoudsbudgetten zijn naar beter inzicht begroot.

Het out of pocket budget van beleidsproduct “inrichting en onderhoud vaarwegen en havens” is verhoogd omdat rekening wordt gehouden met de start van het amoveren van de oude snelle sluis.

Programma 3: Afvalwater

Zuiver water

Wij zorgen voor schoon oppervlaktewater door het afvalwater van huishoudens en bedrijven te transporteren en te zuiveren, zodat het veilig kan worden geloosd in de rivier of op de sloot. We dringen verontreinigde waterstromen naar oppervlaktewater terug en stimuleren het verminderen van ongewenste lozingen op de riolering. Dit doen we in nauwe samenwerking met onze waterpartners.

Ontwikkelingen 2017

De activiteiten binnen het programma zijn gericht zijn op het nog efficiënter, doelmatiger en duurzamer beheren van de afvalwaterketen. Hiervoor worden alle instrumenten die daarvoor ter beschikking staan worden ingezet: zoals nieuwbouw en renovatie, assetmanagement, samenwerking met de waterpartners en informatietechnologie. Voor beperking van emissies naar oppervlaktewater wordt nadrukkelijk de samenwerking gezocht met agrarische bedrijven en hun sectororganisaties.

In 2016 is met de implementatie van het nieuwe onderhoudsbeheerssysteem een grote en belangrijke stap gezet in het assetmanagement. In 2017 zal het systeem gebruikt worden voor

Onze ambities

- 3.1 Doelmatige, doeltreffende en robuuste systemen voor afvalwaterverwerking
- 3.2 Samenwerking en innovatie voor een duurzame en klimaatbestendige afvalwaterketen
- 3.3 Schoner water door vermindering van emissies

het plannen van het onderhoud en wordt gewerkt aan de verdere doorontwikkeling van het systeem.

Met betrekking tot energie en duurzaamheid zal de aandacht zich voornamelijk richten op de uitvoering van de realisatie van Themista. Daarnaast zal de uitvoering van diverse maatregelen uit het energie efficiency plan worden voorbereid.

De plannen die voortkomen uit de samenwerking binnen de zuiveringsregio's worden conform de afspraken uitgewerkt. Naast de gemeenten zijn de drinkwaterbedrijven hier steeds intensiever bij betrokken.

In 2017 wordt op basis van een "overall" waterkwaliteitsbeeld het nieuwe emissiebeheerplan opgesteld. Dit plan geeft richting aan de uitvoering van maatregelen om de emissies naar het oppervlaktewater in de periode tot en met 2021 verder terug te dringen.

Ambitie: Doelmatige, doeltreffende en robuuste systemen voor afvalwaterverwerking

Doelen (2016-2021):

24. we waarborgen de kwaliteit van het effluent van de awzi's en voldoen altijd aan de wettelijke eisen
25. we beheren de zuiveringskringen efficiënt en effectief op basis van een bewuste afweging tussen risico's, kosten en prestaties, gericht op duurzame oplossingen;
26. we benutten informatietechnologie en procesautomatisering optimaal voor een stabiel zuiveringsproces en betere prestaties;
27. we voldoen met de transport- en zuiveringssystemen voor 100% aan de afspraken in de afvalwaterakkoorden;
28. we treden bij incidenten en extreme situaties daadkrachtig en doelgericht op en beperken zo veel mogelijk de impact op de omgeving;
29. we zijn open en transparant en stellen ons beleid, regels en gegevens op een toegankelijke wijze digitaal beschikbaar voor derden.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 24.

- Op de afvalwaterzuiveringsinstallatie Kralingseveer wordt, om de lozingsis voor fosfaatverwijdering te garanderen, de installatie voor chemische defosfatering gerenoveerd.
- Op de awzi Berkenwoude wordt ten behoeve van de processtabiliteit een buffertank geplaatst, daarnaast wordt de waterharmonica opgeleverd.

Ad 25.

- Om het gebruik te stimuleren en de voordelen van het onderhoudsbeheersysteem (Ultimo) te realiseren, worden in 2017 de object data verder gecompleteerd. Tevens wordt een plan afgerond voor de verdere doorontwikkeling van Ultimo.
- Om het assetmanagement bij Afvalwaterketen te kunnen verbeteren, worden in 2017 de vervolgstappen nader gedefinieerd en geïmplementeerd, zoals de implementatie van lange termijn asset planning, de mobiele toepassing van Ultimo en de koppeling met het financiële systeem.

Ad 26.

- Optimalisatie en doorontwikkeling van de, binnen de afvalwaterketen gebruikte, procesautomatisering en informatiesystemen

Ad 27.

- Afronden van afvalwaterakkoorden met gemeente Gouda en Zoetermeer en opstarten afvalwaterakkoord Krimpenerwaard.

Ad 28.

- Uitvoeren trainingen en oefening in het kader van calamiteiten

Ad 29.

- aanleveren alle benodigde gegevens over het transport en zuiveringsproces aan:
  - onze samenwerkingspartners in de keten;
  - het bevoegde gezag ;
  - ten behoeve van diverse landelijke monitoren en bedrijfsvergelijkingen.

Ambitie: Samenwerking en innovatie voor een duurzame en klimaatbestendige afvalwaterketen

Doelen (2016-2021):

30. we bundelen de krachten met waterschappen, gemeenten en drinkwaterbedrijven om zodoende een samenhangend en doelmatig werkend (afval)waterketensysteem te realiseren en daarnaast samen de efficiency-doelstellingen uit het Bestuursakkoord Water;
31. we voldoen aan het Klimaatakkoord 2010-2020 door de energie-efficiëntie van de zuiveringskringen jaarlijks met 2% te vergroten en in 2020 minimaal 40% van de energiebehoefte uit eigen duurzame opwekking te halen;
32. we winnen nuttige grondstoffen terug uit het afvalwater, zoals fosfaat.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 30.

- Opstellen Regionale Energiestrategie Midden-Holland.
- Afronding van herziening van de overeenkomst voor grensoverschrijdend afvalwater met hoogheemraadschap van Delfland en hoogheemraadschap van Rijnland voor de afvoer naar de zuivering Harnaschpolder.
- Starten met de implementatie van de strategie voor de Rotterdamse afvalwaterketen
  - het opstellen van doelstellingen voor de circulaire waterketen;
  - overzicht van voorbeeldprojecten;
  - uitvoering van regionale studie afvalwaterketen.

Ad 31.

- Realisatie van de installatie Themista op de awzi Kralingseveer.
- Analyseren en rapporteren over de maatregelen Energie Efficiency Plan 3 (EEP 2012-2016)
- Opstarten maatregelenpakket EEP 4 (2017-2020).

Ad 32.

- Afronding van 1e fase onderzoek voor terugwinnen van metalen uit afvalwater, slib en vlieggas. Eind 2017 wordt het samenwerkings- en innovatieve project RINNEW, productie gietwater en onderzoek naar terugwinning grondstoffen, afgerond.

Ambitie: Schoner water door vermindering van emissies

Doelen (2016-2021):

33. we minimaliseren, in samenwerking met andere waterschappen, gemeenten en sectororganisaties, de emissies van stoffen aan de bron, zodat deze geen beperkende factor meer vormen voor het bereiken van chemische en ecologische waterkwaliteitsdoelen;
34. we onderzoeken samen met andere partijen de mogelijkheden om de belasting van het oppervlaktewater door stoffen die risico's kunnen vormen voor het watersysteem en gebruikers, zoals gewasbeschermingsmiddelen, medicijnresten en microplastics te verminderen.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 33.

- Opstellen Emissieplan, op basis van het 'overall' overzicht voor de waterkwaliteit. Agrariërs in de Krimpenerwaard gaan in werkgroepen aan de slag met de maatregelen voor het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer.
- Voor het behalen van de doelstellingen van de emissieloze kas adviseert het hoogheemraadschap tuinders bij het sluiten van de waterketen. Het hoogheemraadschap beoordeelt de technieken die worden geïnstalleerd voor de verwijdering van gewasbeschermingsmiddelen uit lozingswater.
- We gaan aan de slag met gebiedsgerichte monitoring van gewasbeschermingsmiddelen om glastuinbouwbedrijven te informeren en ondersteunen bij het voorkomen van ongewenste lozingen.

Ad 34.

- AquaReUse wordt uitgebreid met een module voor de afbraak van gewasbeschermingsmiddelen in het afvalwater van de aangesloten glastuinbouwbedrijven.
- Op basis van de Hotspotanalyse voor medicijnresten wordt in samenwerking met andere waterschappen onderzocht welke volgende stappen mogelijk zijn.

Financiën

Investerings

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor het programma Afvalwater:

Investing	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Renovatie awzi's	15.695	4.895	2.900	3.200	2.700	2.000
Renovatie transportstelsels	600	200	100	100	100	100
Uitv. studies en efficiëntiepl	600	100	125	125	125	125
Bijdragen aan gemeenten	1.610	730	880	0	0	0
Te activeren uren personeel	632	112	130	130	130	130
Subsidies/bijdrageregelingen	500	100	100	100	100	100
Totaal Programma 3	19.637	6.137	4.235	3.655	3.155	2.455

Bedragen x € 1.000

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting op geplande investeringen:

Renovatie awzi's

Het gaat hier om investeringen van de volgende awzi's ;

Renovatie awzi Haastrecht

De awzi Haastrecht is eind jaren '90 voor het laatst gerenoveerd. Diverse bouwkundige, mechanische en elektrotechnische onderdelen zijn aan vervanging toe. Vervanging van deze onderdelen is nodig om te kunnen blijven voldoen aan de geldende lozingseisen.

Plaatsen buffertank op awzi Berkenwoude

Om de processtabiliteit te verbeteren en overschrijding van de lozingsvormen te voorkomen plaatsen we op de awzi Berkenwoude een buffertank.

Vervanging containers voor roostergoed door perscontainers op vier awzi's.

Op de awzi's Kralingseveer, Groenedijk, De Grootte Zaag en Kortenoord gaan we aanpassingen doen om de bestaande rolcontainers voor het roostergoed te vervangen door perscontainers.

Themista

De realisatie van de installatie voor de slibvoorbehandeling, Themista is binnen programma 3 het grootste lopende project. De uitvoering vindt vrijwel in zijn geheel in 2017 plaats.

Renovatie transportstelsels

Dit investeringsplan is bestemd voor onder ander onvoorziene vervangingen voor het transportstelsel. In de huidige bedrijfsvoering hebben we deze kosten veelal in de exploitatie opgenomen. Na votering kunnen we dit krediet aanwenden bij onvoorziene uitval van installatie-onderdelen, zoals bijvoorbeeld pompen, afsluiters of schakelkasten.

Uitvoering studies en efficiëntieplannen

Deze investeringen zijn in de meerjarenbegroting opgenomen voor het uitvoeren van de aanpassingen voortvloeiend uit de energie-efficiëntie plannen. Hiervoor is de meerjarenafpraak energie-efficiency verbreed van zuiveringsbeheer naar het totale waterschap en wordt ook het energie-efficiëntplan (EEP) opgesteld. In dit plan zijn diverse maatregelen opgenomen worden voor een 2% energie reductie. Deze reductie geldt voor diverse afdelingen

Bijdragen aan gemeenten

Bijdragen voor de renovatie van rioolgemalen in het beheer van de gemeenten. Het betreft hier gemalen en persleidingen in de gemeenten Zoetermeer, Capelle aan den IJssel en Rotterdam.

Te activeren uren personeel

Voor de uitvoering van investeringsprojecten worden jaarlijks uren van personeel geactiveerd, conform het duurzaam financieel beleid dat het hoogheemraadschap voert.

Subsidie- en bijdrageregelingen

De bijdrageregeling die dient om gemeenten te stimuleren om de lozingen uit de glastuinbouw op de riolering aan te sluiten.

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

Programma 3: Afvalwaterketen en emissies	VJN 2016	Begroting	Verschillen
	Jaarschijf 2017	2017	2017
Eigen plannen	405	286	-118
Plannen van derden	11	23	11
Getransporteerd afvalwater	4.425	4.467	42
Gezuiverd afvalwater	12.735	12.516	-219
Verwerkt slib	5.287	5.322	35
Afvalwaterbehandeling door derden	11.161	11.113	-49
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	696	681	-15
Aanpak diffuse emissies derden	115	64	-51
Totaal	34.836	34.472	-364

Bedragen x€1000

Af rondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2017 zijn de geraamde lasten van programma 3 gedaald met € 364.000 . Deze daling is grotendeels toe te schrijven aan een daling van de niet-beïnvloedbare kosten. Ten opzichte van de voorjaarsnota 2016 dalen de afschrijvingslasten met circa € 100.000. Dit komt omdat de projectkosten eind 2016 lager zijn uitgevallen dan verwacht. Daarnaast hebben we de ramingen voor de uitgaven op lopende projecten bijgesteld naar de toekomst.

Programma 4: *Wegen*

Veilig wegennetwerk

Schieland en de Krimpenerwaard draagt bij aan een betrouwbaar verkeersnetwerk in het landelijk gebied van de Krimpenerwaard. Het accent ligt op de thema's verkeersveiligheid en doelmatig onderhoud van de rijbaan. In 2017 zal een onderzoek worden uitgevoerd naar de gevolgen van overdracht van de wegentaak aan de gemeenten. Door intensief samen te werken met partners beogen we lagere maatschappelijke kosten. De organisatie is zich bewust van de belangen van de omgeving.

Ontwikkelingen 2017

Schieland en de Krimpenerwaard beheert de lokale wegen in de Krimpenerwaard. De intensiteit van het wegverkeer in de Krimpenerwaard neemt toe: zwaarder vracht- en landbouwverkeer, maar ook meer recreanten op de fiets. In het wegenbeheer staan veiligheid en kwaliteit centraal en wordt rekening gehouden met het gehele wegennetwerk in de regio Midden-Holland en het steeds zwaarder wordende vrachtverkeer.

Samenwerking met de omgeving en partners wordt steeds belangrijker om het wegenbeheer doelmatig uit te voeren, de kosten te beheersen en de verkeersveiligheid voor alle weggebruikers te waarborgen.

Onze ambities

- 4.1 Doelmatig uitvoeren van wegenbeheer gericht op de bereikbaarheid van wegen
- 4.2 Bijdragen aan een betrouwbaar en veilig wegennetwerk
- 4.3 Wegenbeheer afstemmen op de omgeving en de gebruiksfuncties

Ambitie: Doelmatig uitvoeren van wegenbeheer gericht op de bereikbaarheid van wegen

Doelen (2016-2021):

- 35. we waarborgen continu de bereikbaarheid van de weg, zodat weggebruikers zich veilig kunnen verplaatsen;
- 36. we besparen kosten en verhogen de kwaliteit van dienstverlening door integrale taken samen uit te voeren met medeoverheden;
- 37. We hebben binnen de planperiode duidelijkheid over de taakoverdracht;
- 38. we beheren de wegen en kunstwerken efficiënt en effectief, op basis van een bewuste afweging tussen risico's, kosten en prestaties, gericht op duurzame oplossingen.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 35.

- Uitvoeren van inspecties conform het inspectieplan;
- Actualiseren van de onderhoudsprogramma's wegen en kunstwerken;

- Uitvoeren van dagelijks onderhoud, groot onderhoud en reconstructies aan de wegen, bermen en bebakening

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 35.

- Uitvoeren van inspecties conform het inspectieplan;
- Actualiseren van de onderhoudsprogramma's wegen en kunstwerken;
- Uitvoeren van dagelijks onderhoud, groot onderhoud en reconstructies aan de wegen, bermen en bebakening.

Ad 36.

- Intensivering van de samenwerking met gebiedspartners;
- Participatie in landelijke en regionale werkgroepen;
- Continueren en uitbreiden gezamenlijke gladheidsbestrijding in de Krimpenerwaard.

Ad 37.

- We voeren een nadere verkenning van de overdracht wegentaak uit;
- Op ambtelijk en bestuurlijk niveau vindt er afstemming plaats met gemeenten.

Ad 38.

- Implementatie van essentiële onderdelen van assetmanagement; voor wegen en wegbruggen.

Ambitie: Bijdragen aan een betrouwbaar en veilig wegennetwerk

Doelen (2016-2021):

39. we voorkomen ongevallen door onveilige situaties aan te pakken;

40. we dragen bij aan een wegennetwerk van voldoende kwaliteit;

41. we treden bij incidenten en extreme situaties daadkrachtig en doelgericht op en beperken zo veel mogelijk de impact op de omgeving.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 39.

- Bij reconstructieprojecten worden wegen ingericht volgens het vastgestelde categoriseringsplan en Duurzaam Veilig;
- We verlenen vergunningen o.b.v. wegenverordening.

Ad 40.

- De wegen worden op een doelmatige wijze onderhouden waarbij de verkeersveiligheid leidend is.

Ad 41.

- Uitvoeren preventieve gladheidsbestrijding in samenwerking met gemeenten;
- Afhandelen klachten en meldingen binnen de geldende servicenormen;
- Voorkomen van langdurige stremmingen door een vlotte afhandeling van incidenten.

Ambitie: Wegbeheer afstemmen op de omgeving en gebruiksfuncties

Doelen (2016-2021):

42. We betrekken de omgeving bij de realisatie van onze projecten en maatregelen;
43. we zijn open en transparant en stellen beleid, regels en gegevens op een toegankelijke wijze digitaal beschikbaar voor derden.

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 42.

- Verzorgen van doelgerichte communicatie naar burgers en bedrijven bij uitvoeringsprojecten;
- Uitvoeren burgerparticipatie bij locaties waar verkeersveiligheid moet worden verbeterd;
- Opstellen en bekendmaken tijdelijke verkeersbesluiten.

Ad 43.

- Inventarisatie van beheergegevens en beschikbaar stellen hiervan via internet;
- Implementatie van softwarepakket voor beheer en onderhoud van het wegenareaal in bedrijfsvoering.

Financiën

Investeringsplannen

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor het programma Wegen:

Bedragen x € 1.000						
	Te voteren investeringsbedragen					
Investering	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Duurzaam veilig	1.000	0	0	0	1.000	0
Reconstructie polderwegen	9.710	1.850	1.800	2.000	1.800	2.260
Vervanging wegbruggen	3.618	700	736	479	631	1.073
Materieel HHSK	987	227	323	197	120	120
Totaal Programma 4	15.315	2.777	2.859	2.676	3.551	3.453

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting geplande investeringen

Reconstructie polderwegen

Deze investering betreft de reconstructie van polderwegen in de Krimpenerwaard. Door de slechte bodemgesteldheid van de Krimpenerwaard pakken we ieder jaar circa vier kilometer polderweg aan. Bij een reconstructie wordt de totale inrichting en het aanzien van de weg geëvalueerd en aangepast aan de categorisering en de veranderde omstandigheden. Beleidslijn hierbij is dat op basis van berekeningen van "life-cycle-costs" aan de voorkant een hogere investering nodig is, maar op termijn de onderhoudsbehoefte afneemt. Om de verkeersveiligheid te verbeteren, richten we de weg in volgens de principes van Duurzaam Veilig. Voor 2017 staan de volgende reconstructies gepland: Opweg Schoonhoven, Broekselaantje, Zuidbroekse Opweg, Oudelandseweg en de Loetweg. Hiervoor zijn de voorbereidende werkzaamheden reeds gestart. Tevens wordt begonnen met de voorbereidende werkzaamheden ten behoeve van de reconstructie van de lange en korte Schoonouweneseweg en de Bergweg Noord.

Reconstructies zijn vaak in meerdere opzichten complex en vergen vooral een goede afstemming met de omgeving en daardoor ruime voorbereidingstijd. Reconstructies bereiden we eerst voor, voordat we een uitvoeringskrediet aanvragen. De bedragen zijn aangepast aan

de projecten die in voorbereiding zijn. Tijdens de besteksvorbereiding is nauwkeuriger vast komen te staan welke maatregelen we moeten nemen om aan te sluiten op de na te streven kwaliteit van de wegen na reconstructie.

Vervanging wegbruggen en Materieel HHSK

De vervanging wegbruggen (€ 700.000) en materieel (€ 226.500) die in 2017 plaatsvinden, lichten we toe in hoofdstuk 9 bij het onderwerp verzamelkredieten programma 4.

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

<small>Bedragen x €1000</small>			
Programma 4: Wegenbeheer	VJN 2016 Jaarschijf 2017	Begroting 2017	Verschillen 2017
Eigen plannen	30	38	7
Plannen van derden	22	18	-5
Beheersinstrumenten wegen	45	179	135
Aanleg en onderhoud wegen	3.527	3.188	-339
Wegenverkeersregeling en-verkeersveiligheid	488	453	-36
Totaal	4.113	3.876	-238

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2017 dalen de kosten met € 238.000. Als gevolg van veranderde uitgavenpatronen dalen de geprognoseerde afschrijvingskosten en rentekosten.

Daarnaast dalen de doorbelaste personeelskosten. Door meer personele inzet op projecten, worden er meer uren geactiveerd.

Toelichting beleidsproducten;

Omdat de urenverdeling over de verschillende beleidsproducten is aangepast ten opzichte van de voorjaarsnota, nemen sommige beleidsproducten in kosten toe en nemen andere beleidsproducten in kosten af. Het effect van afschrijving en rente is met name zichtbaar op het beleidsproduct aanleg en onderhoud wegen.

Programma 5: *Omgeving & Organisatie*

Omgevingsbewustzijn

Op basis van vier pijlers wordt aan de slag gegaan met de doelstelling uit het waterbeheerplan om de omgeving een centrale rol te geven in ons werk, te weten: 1) verdergaande transparantie en digitaal gemak voor de burger; 2) burgers sneller en intensiever betrekken bij ons werk 3) initiatieven van burgers mede realiseren door burgers goed te faciliteren. 4) intensievere communicatie in de vorm van een continue dialoog met de buitenwereld.

Ontwikkelingen 2017

In 2016 is de omgevingswet in de Tweede Kamer aangenomen. Zoals het er nu naar uitziet wordt de Omgevingswet in 2019 van kracht. Het rijk en de decentrale overheden bereiden zich in 2017 en 2018 voor op het in werking treden van deze nieuwe wet. De implementatie kent een aantal ontwikkelingstrajecten die de komende tijd tegelijkertijd worden vormgegeven, zoals: ontwikkeling van digitale systemen, de waterschapsverordening, intensivering van de samenwerking met andere overheden en de cultuurverandering ten behoeve van het vergroten van de klanttevredenheid.

We doen onderzoek naar de bekendheid en klanttevredenheid van het hoogheemraadschap en ontwikkelen instrumenten om deze te vergroten.

Social media wordt ingezet zodat ook burgers ruimte krijgen om te communiceren met bestuur en organisatie.

Burgers betrekken bij de ontwikkeling en uitvoering van grote projecten wordt een vanzelfsprekende werkwijze. We versterken onze rol als facilitator en in onze projectaanpak is ruimte om de omgeving te betrekken op diverse niveaus van participatie.

Waterbeheer uitvoeren in directe verbinding met de omgeving

Doelen 2016-2021:

44. we gaan meer in gesprek met de omgeving;
45. we vergroten waterbewustzijn en interesse voor waterbeheer;
46. we vergroten zichtbaarheid en herkenbaarheid van het waterschap;
47. we staan open voor initiatieven van derden en ruimte voor burgerparticipatie.
48. We realiseren de benodigde ICT voorzieningen om de doelen 10, 23, 29 en 43 ten aanzien van het digitaal beschikbaar stellen van beleid, regels en gegevens uit te kunnen voeren.
(organisatie doel)

Hier gaan we het volgende voor doen in 2017:

Ad 44.

- We organiseren bijeenkomsten en werkbezoeken waarbij we, bestuurders én ambtenaren, actief de regio ingaan
- We nodigen onze omgeving actief uit om mee te denken met en bij te dragen aan voor hen belangrijke ontwikkelingen en onderwerpen (via de participatie-aanpak).
- We gaan in persoonlijk overleg door het toepassen van de informele aanpak bij vrijwel alle ontvangen correspondentie van burgers en bedrijven.

Ad 45.

- We werken op doorlopende basis aan het vergroten van het waterbewustzijn door actief informatie te verzenden en op te halen via zowel oude als nieuwe communicatiemiddelen.
- Als onderdeel van het educatieprogramma gaan we onder meer met de jeugdbestuurder optrekken met lagere en middelbare scholen inzake educatieprogramma's.
- We nemen actief deel aan grote evenementen die gelinkt zijn aan water zoals bijvoorbeeld de Week van Ons Water (voorjaar en najaar) en aan de Wereldhavendagen
- In de regionale bladen sluiten we aan bij de leefwereld van de mensen in onze regio (bijvoorbeeld watermaatregelen in de stad en in de regio) maar ook door actieve communicatie over bijvoorbeeld onze acties bij extreme weersomstandigheden (acties ter voorkoming van wateroverlast) op onze informatiekkanalen als website en facebook.

- Via de laagdrempelige bijdrageregeling duurzaam waterbeheer draagt het hoogheemraadschap actief bij aan het waterbewustzijn en duurzaam waterbeheer.
- Naar aanleiding van de resultaten van de 'awareness'- en het klanttevredenheidsonderzoek zullen we instrumenten inzetten om het bewustzijn te vergroten.

Ad 46.

- We zetten onze communicatiemiddelen in diverse media integraal in. We werken gestructureerd aan de hand van een jaarkalender aan publiciteit voor het hoogheemraadschap door iedere maand waterthema's die in de maatschappij leven op te nemen in de waterwerken
- We vergroten onze zichtbaarheid door de inzet van digitale middelen (Twitter, Facebook, corporate website) en offline middelen zoals maandelijkse advertentie in regionale bladen en informatiekranen (bijvoorbeeld bij KIJK)
- We zetten onze aansprekende projecten zoals Dijkversterking Kijk en Themista en internationale projecten zoals USAR (nuttige toepassingen vinden voor de baggerspecie) en Sponge 2020 regelmatig in de schijnwerpers om vooral onze innovatieve en duurzame aanpak voor het voetlicht te brengen.

Ad 47.

- De participatieaanpak zal in 2017 via diverse projecten verder inhoud krijgen
- Grote projecten zullen gekozen worden om een hoge mate de omgeving te betrekken. Dit dient onder meer als training on

the job, maar tevens als een spin off zodanig dat medewerkers “omgevingsbewustzijn” als een regulier onderdeel van hun werk zien.

- Om omgevingsbewustzijn beter te borgen in de organisatie zal een verplichte structuur worden gemaakt, zodanig dat voor grote projecten bij bestuur zal worden aangegeven welk niveau van samspraak met bewoners zal worden nagestreefd.
- Medewerkers zullen getraind worden om met onder meer mediation-technieken in overleg met bewoners en bedrijven te gaan

Ad 48.

- 2017 is de samenvoeging op ICT gebied met Rijnland gerealiseerd. Gewerkt wordt aan een gezamenlijke ICT architectuur waarbij wordt voorgesorteerd op de invoering van de omgevingswet
- Gezamenlijk wordt een digitale snelweg aangelegd met als resultaat dat burgers zijn vergunningaanvraag digitaal kan indienen en zijn besluit digitaal kan ontvangen.
- Verder uitrollen van het zaakgericht werken binnen HHSK voor alle processen waarbij externe klanten zijn betrokken;
- Realiseren van een gebruikersvriendelijk klantportaal op onze corporate website;
- Maken van een gebruikersvriendelijk klantportaal op onze website;
- Actieve deelname aan landelijke overleggen over de ontwikkelingen op het gebied van digitale dienstverlening (onder meer in het kader van het Digitaal Stelsel

Omgevingswet) en waar nodig/mogelijk het vertalen van die ontwikkelingen naar concrete projectvoorstellen.

Financiën

Investerings

Onderstaande tabel toont de te vóteren bedragen uit het investeringsprogramma voor omgeving en organisatie:

Bedragen x € 1.000						
Investering	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Verkiezingen	1.125	0	0	1.125	0	0
Totaal Programma 5	1.125	0	0	1.125	0	0

Afrondingsverschillen zijn mogelijk.

Toelichting geplande investering

De investering is bestemd voor het organiseren van de verkiezing voor het algemeen bestuur van het waterschap. De verkiezingen vinden in maart 2019 plaats.

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen bedragen:

Programma 5: Omgeving en organisatie	VJN 2016	Begroting	Verschillen
	Jaarschijf 2017	2017	2017
Eigen plannen	914	1.039	125
Plannen van derden	416	0	-416
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	287	500	213
Vergunningen en meldingen	1.411	1.429	17
Adviezen vergunningen	544	281	-262
Toezicht	1.903	2.121	218
Handhaving	471	322	-149
Belastingheffing	3.289	3.275	-14
Invordering	872	815	-56
Bestuur	1.818	1.888	70
Externe communicatie	1.242	1.231	-11
Algemeen	-826	-828	-2
Totaal	12.340	12.072	-268

Bedragen x €1000

Af rondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2017, zijn de lasten met € 268.000 verlaagd. De out of pocket budgetten zorgen voor een verlaging van € 25.000 en de niet-beïnvloedbare budgetten rente-, afschrijvings- en personeelslasten zorgen respectievelijk voor een verlaging van € 10.000, € 97.000 en € 118.000. De indirecte kosten dalen met € 18.000.

Toelichting beleidsproducten:

De niet-beïnvloedbare personeelslasten veroorzaken de grootste mutaties. De doorberekende personeelslasten van het beleidsproduct “plannen van derden” verplaatsen naar programma 2. Daarnaast is de urenverdeling over de verschillende beleidsproducten aangepast ten opzichte van de voorjaarsnota. Hierdoor nemen sommige beleidsproducten in kosten toe en nemen andere beleidsproducten in kosten af.

Onder eigendommenbeheer zijn incidentele kosten begroot voor onderzoek ten behoeve van de tussengelegen boezem nabij de Bergse Linker Rottekade en voor het wijzigen van het bestemmingsplan van een dienstwoning. De totale verhoging bedraagt: € 45.000.

Het is onduidelijk of de verkoop van de dienstwoning al in 2017 jaar plaatsvindt en daardoor is de mogelijke verkoop opgenomen als risico. Verder zijn de dienstwoningen van programma 2 overgebracht naar programma 5 en onder eigendommenbeheer gebracht.

Verdere out of pocket wijzigingen zijn te vinden bij het beleidsproduct invordering, waar de kosten voor het afschaffen van de kwijschelding zuiveringsheffing met € 50.000 lager zijn begroot. Ook is er een structurele verlaging begroot van € 35.000 op het beleidsproduct externe communicatie wegens het meerjarig onbenut laten van een budget bijdrage aan openbare lichamen en aanschaf hardware.

De afschrijvingen en rentelasten worden door een veranderend uitgavenpatroon lager begroot ten opzichte van de voorjaarsnota 2016.

Ondersteunende producten

De kosten van de ondersteunende producten worden verdeeld over alle andere producten. Ze vormen de indirecte kosten voor alle programma's. De methodiek van verdelen wordt beschreven in paragraaf 8.1.

Financiën

Investeringsplannen

Investeringsplannen

Onderstaande tabel toont de te voteren bedragen uit het investeringsprogramma voor de ondersteunende producten:

Bedragen x € 1.000

Investering	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Huisvesting	345	145	100	100	0	0
Informatievoorziening	990	780	0	0	210	0
Materieel GIS	120	80	40	0	0	0
Totaal Ondersteunende Producten	1.455	1.005	140	100	210	0

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting geplande investeringen

Huisvesting

Dit betreft vervangingen van onderdelen van het Gemeenlandshuis die niet in de renovatie van het hoofdkantoor zijn opgenomen.

Informatievoorziening

Deze investering betreft de gefaseerde invoering van de Omgevingswet.

Materieel GIS

Betreft vervanging van landmeetapparatuur van team Geo-informatie in 2017 en vervanging van een plotter/scanner voor Geo-informatie in 2018.

Exploitatie

De netto exploitatiekosten voor dit programma, inclusief rente- en afschrijvingslasten van investeringen (lopend en gepland) bedragen:

Bedragen x € 1.000

Ondersteunende producten	VJN 2016	Begroting	Verschillen
	Jaarschijf 2017	2017	2017
Centraal management	2.044	1.976	-68
Personeelsbeleid	2.008	2.050	42
Interne communicatie	130	132	2
Bestuurlijke en juridische zaken	676	776	100
Financiën Control	2.178	1.917	-261
Informatiebeleid en automatisering	3.886	3.896	9
Huisvesting	1.703	1.767	64
Interne faciliteiten	1.408	1.581	174
Materieelbeheer	562	569	6
Totaal	14.596	14.663	67

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

Toelichting exploitatiekosten:

Ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2017, zijn de totale kosten met € 67.000 verhoogd. De out of pocketbudgetten zijn met € 100.000 verhoogd. De rentelasten zijn met € 130.000 gedaald en de doorberekende personeelslasten stijgen met €105.000.

Toelichting beleidsproducten:

Het out of pocket budget voor juridisch advies is structureel verhoogd met € 26.000 omdat dit budget de afgelopen jaren niet voldoende is gebleken. Incidenteel is budget opgenomen voor het huurdepot ten behoeve van het archief (€ 45.000) en het brandwerend maken van het kantoorgebouw Gemeenlandshuis (€ 30.000). Deze brandwerende maatregelen van delen van het gebouw behoren niet tot de renovatie

De doorberekende personeelslasten stijgen voornamelijk door de formatie van het inleenloket (0,5 fte) en mutaties in de urenbegroting.

Op het beleidsproduct Financiën en Control is sprake van lagere verwachte kosten die met name wordt veroorzaakt door de afschrijving- en rentekosten. Tussen de samenwerkende waterschappen op gebied van financiële administratie was in eerste instantie afgesproken dat de investering in het nieuwe financiële systeem volledig zou worden ingebracht in de samenwerking tussen het hoogheemraadschap van Rijnland en het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard. Bij nader inzien is dit niet gebeurd en draagt ieder waterschap zijn eigen deel. In deze begroting is de nieuwe afspraak doorgevoerd.

Op het beleidsproduct Huisvesting is sprake van hogere afschrijvingslasten aangezien de renovatie van het pand eerder is afgerond dan gepland. De out of the pocket kosten wordt verhoogd € 30.000 kosten voor gebouwen beheer.

In dit hoofdstuk bespreken we de verschillende aspecten van de waterschapsbelastingen. Daarnaast geven we weer hoe het tarief van 2017 tot stand is gekomen, inclusief rekenvoorbeelden voor verschillende woonsituaties.

7. Waterschapsbelastingen

De volgende paragrafen komen aan de orde:

7.1 Algemeen

7.2 Tarieven 2017

7.3 Rekenvoorbeelden 2015

7.1 Algemeen

De waterschapsbelastingen

Dekking van de exploitatiekosten van het hoogheemraadschap vindt vooral plaats via het heffen van waterschapsbelastingen. Het hoogheemraadschap heft de volgende belastingen:

- Watersysteemheffing: de dekking van de kosten die zijn verbonden aan de zorg voor het watersysteem (waterkeringszorg, waterkwantiteitsbeheer, grondwater en passief waterkwaliteitsbeheer) vindt via de watersysteemheffing plaats.
- Wegenheffing: de dekking van de kosten die zijn verbonden aan het beheer van de wegen in de Krimpenerwaard vindt via de wegenheffing plaats.
- Zuiveringsheffing: de dekking van de kosten voor het zuiveren van afvalwater vindt via de zuiveringsheffing plaats.
- Verontreinigingsheffing: voor het direct lozen van afvalwater op het oppervlaktewater wordt een aanslag verontreinigingsheffing opgelegd. Het tarief van de verontreinigingsheffing bedraagt 100% van de zuiveringsheffing.
- Leges: voor het in behandeling nemen van aanvragen tot het verlenen van ontheffingen en vergunningen heffen we leges.

- Precariobelasting: voor het hebben van voorwerpen op of in eigendom van Schieland en de Krimpenerwaard heffen we precariobelasting. De tarieven voor deze belasting indexeren we jaarlijks trendmatig voor inflatie.

Kostentoedeling en tariefdifferentiaties

De kostentoedelingsverordening is in 2013 geactualiseerd en op 1 januari 2014 in werking getreden. In deze verordening wordt toedeling van de kosten voor de taken via de watersysteem- en wegenheffing over de belangcategorieën ingezetenen en eigenaren van onroerende zaken geregeld. Hoewel deze verordening minimaal eenmaal in de vijf jaar wordt herzien, is deze verordening in 2016 partieel herzien en ter besluitvorming voorgelegd. Bij deze herziening is het aandeel voor de belangcategorie ingezetenen met 3% verhoogd naar 53% en zijn de belangcategorieën eigenaren ongebouwd en eigenaren natuur bij de wegenheffing samengevoegd. In onderstaande tabel is de kostentoedeling voor de beide heffingen met ingang van 2017 weergegeven. De begroting 2017 is op deze manier opgebouwd.

Overzicht kostenaandelen:

Categorie	Watersysteemheffing	Wegenheffing
Gebouwd	41,068 %	58,66%
Ongebouwd	5,920 %	9,34%
Natuur	0,012 %	
Ingezetenen	53%	32%

Ook kent het hoogheemraadschap de volgende twee tariefdifferentiaties binnen de watersysteemheffing:

1. Voor buitendijks gelegen ongebouwde onroerende zaken die geen natuurterreinen zijn en voor buitendijks gelegen gebouwde onroerende zaken. Het tarief na toepassing van de tariefdifferentiatie is 75% lager dan voor elk van deze categorieën geldt.
2. Voor verharde openbare wegen. Het tarief na toepassing van de tariefdifferentiatie is 100% hoger dan het tarief dat voor ongebouwde onroerende zaken, niet zijnde natuurterreinen, geldt.

Ontwikkeling geraamde belastingeenheden

De belastingheffing in 2016 geeft aanleiding de geraamde belastingeenheden bij te stellen. Hieronder volgt een beschrijving van alle mutaties.

Watersysteemheffing ingezetenen huishoudens

Het aantal woonruimten in het beheergebied van het hoogheemraadschap groeit in 2017 met 1,4% naar 263.300.

Watersysteemheffing en Wegenheffing gebouwd

Nadat de WOZ-waarde de afgelopen jaren is gedaald, wordt nu in de begroting 2017 rekening gehouden met een stijging van de WOZ-waarde van gebouwde onroerende zaken in het beheergebied van het hoogheemraadschap met 3%.

Zuiveringsheffing

Het aantal vervuilingseenheden voor Rotterdam en het buitengebied is naar boven bijgesteld met 1.300 vervuilingseenheden.

Voor meer informatie over tariefstijgingen en –dalingen per categorie belastingplichtige verwijzen we korthedshalve naar de rekenvoorbeelden in hoofdstuk 7.3 van dit stuk.

Kwijtschelding

Het kwijtscheldingsbeleid van het hoogheemraadschap is vastgelegd in de Kwijtscheldingsregeling. Alleen de categorie ingezetenen kan gebruikmaken van deze regeling, zowel de watersysteemheffing als de zuiveringsheffing kunnen volledig worden kwijtgescholden.

Kwijtschelding is in de praktijk alleen mogelijk voor huurders. Voor de kwijtscheldingsnorm wordt voor de ‘kosten van bestaan’ aangesloten bij de normbedragen en -percentages voor bijstandsuitkeringen die gebruikt worden bij de toepassing van de Wet Werk en Bijstand. Het hoogheemraadschap kent de maximale kwijtscheldingsnorm zijnde 100% van de bijstandsuitkering en is in vergelijking met andere overheden ruim en de omvang ten opzichte van de begroting hoog. De omvang van kwijtschelding van waterschapbelastingen is de afgelopen jaren zeer sterk gestegen en laat nog steeds een stijgende tendens zien. Dit past ook in het beeld dat het ministerie van Binnenlandse Zaken in de Meicirculaire 2015 heeft geschetst. Dit beeld houdt rekening met een groei de komende vijf jaar van het aantal bijstandsontvangers met 12%. Dit ondanks de sterke groei van de Nederlandse economie. Dit leidt tot structureel hogere belastingtarieven. In het kader van de voorjaarsnota 2016 is besloten de kwijtschelding te beperken tot de watersysteemheffing en de

wegenheffing. De opgelegde aanslag zuiveringsheffing komt niet meer in aanmerking voor kwijtschelding. De uitvoering willen we zorgvuldig en met een menselijke aanpak implementeren in 2017. De hiermee verband houdende kosten zijn in deze begroting verwerkt. Het bedrag aan kwijtschelding wordt in neerwaartse zin bijgesteld met een bedrag van € 2,5 miljoen tot € 2,4 miljoen.

Oninbaar

De Regionale Belasting Groep heeft op verzoek van het hoogheemraadschap reeds een aantal maatregelen genomen - onder andere door de dwanginvordering direct na de vervaldatum te beginnen - om de omvang en groei van de oninbaarheid van belastingschulden terug te dringen. Zo maakt de RBG naast loonbeslag gebruik van de nieuwste dwanginvorderingsmaatregelen, zoals de overheidsvordering en het scannen en natrekken van kentekens van motorvoertuigen binnen ons waterschap. Zoals hiervoor al aangegeven wordt de inperking van de kwijtschelding met een menselijke aanpak geïmplementeerd. Niettemin houden wij rekening met een toename van de oninbaarheid van de waterschapslasten met een bedrag van € 760.000 tot een totaalbedrag van € 1,3 miljoen.

Belastingopbrengst

In het kader van duurzaam financieel beheer schuiven we lasten niet door naar de toekomst, maar nemen die nu. Om de lasten op korte termijn niet te laten stijgen, voeren we een aantal jaren beleid op het realiseren van besparingen en dekken we de resterende tekorten met het beschikbare overschot in de tariefegalisatiereserves. Hierdoor nemen de tariefegalisatiereserves versneld af.

De geprognoseerde belastingopbrengst watersysteemheffing in 2017 is € 43,8 miljoen en wijzigt niet ten opzichte van de voorjaarsnota 2016. Het tekort van € 3 miljoen komt ten laste van de tariefegalisatiereserve. De geprognoseerde belastingopbrengst wegenheffing in 2017 is € 4,4 miljoen en wijzigt niet ten opzichte van de voorjaarsnota.

De geprognoseerde belastingopbrengst zuiveringsheffing in 2017 stijgt met € 211.000 naar € 37,6 miljoen als gevolg van het naar boven bijstellen van het aantal vervuilingseenheden. Het tekort van 1 miljoen komt ten laste van de tariefegalisatiereserve. In totaal stijgen de belastingopbrengsten met € 211.000 ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2017.

De totale opbrengst uit waterschapsbelastingen stijgt gemiddeld met € 1,4 miljoen. Dat is een stijgingspercentage van 1,7%. De exacte tariefstijging verschilt uiteraard per categorie en individuele situatie. In vergelijking met 2016 ontvangen gezinnen met of zonder eigen woning een lagere aanslag waterschapsbelastingen. De waterschapsbelastingen voor alleenstaanden met of zonder eigen woning laat een lichte stijging zien. Ook voor bedrijven valt de aanslag lager uit en voor (agrarische) bedrijven blijft de aanslag nagenoeg gelijk. In hoofdstuk 7.3 vindt u de rekenvoorbeelden 2017 voor de tariefstijging per categorie

7.2 Tarieven 2017

Watersysteemheffing (voor gehele beheersgebied van HHSK)	
- ingezetene per woonruimte (aantal woonruimten 237.500)	€ 97,87
- gebouwd per WOZ-waarde (netto WOZ-waarde € 66.854 mln.)	0,0268%
- verharde openbare wegen per hectare (2.500 hectaren)	€ 210,48
- overig ongebouwd per hectare (19.663 hectaren)	€ 105,24
- natuurterrein per hectare (3.100 hectaren)	€ 1,70
Tariefegalisatiereserve 1 januari	€ 7.899.555
Tariefegalisatiereserve 31 december	€ 4.406.879
Bodemreserve	€ 2.500.000

Zuiveringsheffing (voor gehele beheersgebied van HHSK)	
- tarief per vervuilingseenheid (aantal vervuilingseenheden 714.600)	€ 52,63
Tariefegalisatiereserve 1 januari	€ 8.832.551
Tariefegalisatiereserve 31 december	€ 8.175.984
Bodemreserve	€ 2.000.000

Verontreinigingsheffing (voor gehele gebied van HHSK, voor directe lozing op oppervlaktewater)	
- tarief per vervuilingseenheid (aantal vervuilingseenheden 300)	€ 52,63

Wegenheffing (alleen voor het gebied Krimpenerwaard)¹	
- ingezetene per woonruimte (aantal woonruimten 31.300)	€ 45,59
- gebouwd per WOZ-waarde (netto WOZ-waarde € 8.955 mln.)	0,0292%
- ongebouwd per hectare (12.000 hectaren)	€ 34,71
- natuurterrein per hectare (0 hectaren)	€ 0,00
Tariefegalisatiereserve 1 januari	€ 3.944.787
Tariefegalisatiereserve 31 december	€ 4.193.043
Bodemreserve	€ 500.000

7.3 Rekenvoorbeelden 2017

	Tarieven 2016		Tarieven 2017		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
	€	€	€	€	€	%	€	%
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / éénpersoonshuishouden	in 2016	€ 125.000	in 2017	€ 125.000				
Ingezetenenheffing:								
- Watersysteemheffing	90,03	90,03	97,87	97,87	7,84	8,7%	7,84	8,7%
- Wegenheffing	0,00	46,53	0,00	45,59	0,00	0,0%	-0,94	-2,0%
Gebouwd:								
- Watersysteemheffing	35,55	35,55	33,50	33,50	-2,05	-5,8%	-2,05	-5,8%
- Wegenheffing	0,00	37,70	0,00	36,51	0,00	0,0%	-1,19	-3,1%
Zuiveringsheffing 1 ve	55,99	55,99	52,63	52,63	-3,36	-6,0%	-3,36	-6,0%
Eigen woning	181,57	265,80	184,00	266,10	2,43	1,3%	0,31	0,1%
Huurwoning	146,02	192,55	150,50	196,09	4,48	3,1%	3,54	1,8%
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / meerpersoonshuishouden	in 2016	€ 125.000	in 2017	€ 125.000				
Ingezetenenheffing:								
- Watersysteemheffing	90,03	90,03	97,87	97,87	7,84	8,7%	7,84	8,7%
- Wegenheffing	0,00	46,53	0,00	45,59	0,00	0,0%	-0,94	-2,0%
Gebouwd:								
- Watersysteemheffing	35,55	35,55	33,50	33,50	-2,05	-5,8%	-2,05	-5,8%
- Wegenheffing	0,00	37,70	0,00	36,51	0,00	0,0%	-1,19	-3,1%
Zuiveringsheffing 3 ve	167,97	167,97	157,90	157,90	-10,08	-6,0%	-10,08	-6,0%
Eigen woning	293,55	377,78	289,27	371,37	-4,29	-1,5%	-6,41	-1,7%
Huurwoning	258,00	304,53	255,77	301,36	-2,24	-0,9%	-3,18	-1,0%

	Tarieven 2016		Tarieven 2017		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
	€	€	€	€	€	%	€	%
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / éénpersoonshuishouden	in 2016	€ 200.000	in 2017	€ 200.000				
Ingezetenenheffing:								
- Watersysteemheffing	90,03	90,03	97,87	97,87	7,84	8,7%	7,84	8,7%
- Wegenheffing	0,00	46,53	0,00	45,59	0,00	0,0%	-0,94	-2,0%
Gebouwd:								
- Watersysteemheffing	56,88	56,88	53,60	53,60	-3,28	-5,8%	-3,28	-5,8%
- Wegenheffing	0,00	60,31	0,00	58,41	0,00	0,0%	-1,90	-3,1%
Zuiveringsheffing 1 ve	55,99	55,99	52,63	52,63	-3,36	-6,0%	-3,36	-6,0%
Eigen woning	202,90	309,74	204,10	308,11	1,20	0,6%	-1,64	-0,5%
Huurwoning	146,02	192,55	150,50	196,09	4,48	3,1%	3,54	1,8%
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / meerpersoonshuishouden	in 2016	€ 200.000	in 2017	€ 200.000				
Ingezetenenheffing:								
- Watersysteemheffing	90,03	90,03	97,87	97,87	7,84	8,7%	7,84	8,7%
- Wegenheffing	0,00	46,53	0,00	45,59	0,00	0,0%	-0,94	-2,0%
Gebouwd:								
- Watersysteemheffing	56,88	56,88	53,60	53,60	-3,28	-5,8%	-3,28	-5,8%
- Wegenheffing	0,00	60,31	0,00	58,41	0,00	0,0%	-1,90	-3,1%
Zuiveringsheffing 3 ve	167,97	167,97	157,90	157,90	-10,08	-6,0%	-10,08	-6,0%
Eigen woning	314,88	421,73	309,37	413,37	-5,52	-1,8%	-8,35	-2,0%
Huurwoning	258,00	304,53	255,77	301,36	-2,24	-0,9%	-3,18	-1,0%

	Tarieven 2016		Tarieven 2017		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
	€	€	€	€				
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / éénpersoonshuishouden	in 2016	€ 400.000	in 2017	€ 400.000				
Ingezetenenheffing:								
- Watersysteemheffing	90,03	90,03	97,87	97,87	7,84	8,7%	7,84	8,7%
- Wegenheffing	0,00	46,53	0,00	45,59	0,00	0,0%	-0,94	-2,0%
Gebouwd:								
- Watersysteemheffing	113,75	113,75	107,20	107,20	-6,55	-5,8%	-6,55	-5,8%
- Wegenheffing	0,00	120,63	0,00	116,83	0,00		-3,80	-3,1%
Zuiveringsheffing 1 ve	55,99	55,99	52,63	52,63	-3,36	-6,0%	-3,36	-6,0%
Eigen woning	259,78	426,93	257,70	420,12	-2,07	-0,8%	-6,81	-1,6%
Huurwoning	146,02	192,55	150,50	196,09	4,48	3,1%	3,54	1,8%
	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Woning / meerpersoonshuishouden	in 2016	€ 400.000	in 2017	€ 400.000				
Ingezetenenheffing:								
- Watersysteemheffing	90,03	90,03	97,87	97,87	7,84	8,7%	7,84	8,7%
- Wegenheffing	0,00	46,53	0,00	45,59	0,00	0,0%	-0,94	-2,0%
Gebouwd:								
- Watersysteemheffing	113,75	113,75	107,20	107,20	-6,55	-5,8%	-6,55	-5,8%
- Wegenheffing	0,00	120,63	0,00	116,83	0,00	0,0%	-3,80	-3,1%
Zuiveringsheffing 3 ve	167,97	167,97	157,90	157,90	-10,08	-6,0%	-10,08	-6,0%
Eigen woning	371,76	538,92	362,97	525,39	-8,79	-2,4%	-13,53	-2,5%
Huurwoning	258,00	304,53	255,77	301,36	-2,24	-0,9%	-3,18	-1,0%

	Tarieven 2016		Tarieven 2017		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
Bouw- en grasland	hectaren		50					
Ongebouwd:								
- Watersysteemheffing	5.216,72	5.216,72	5.262,00	5.262,00	45,28	0,9%	45,28	0,9%
- Wegenheffing	0,00	1.761,00	0,00	1.735,50	0,00	0%	-25,50	-1,4%
Zuiveringsheffing 3 ve	167,97	167,97	157,90	157,90	-10,08	-6,0%	-10,08	-6,0%
Totaal	5.384,69	7.145,69	5.419,90	7.155,40	35,20	0,7%	9,70	0,1%
Verharde openbare wegen	hectaren		50					
Ongebouwd								
- Watersysteemheffing	10.433,44	10.433,44	10.524,00	10.524,00	90,56	0,9%	90,56	0,9%
- Wegenheffing	0,00	1.761,00	0,00	1.735,50	0,00	0,0%	-25,50	-1,4%
Totaal	10.433,44	12.194,44	10.524,00	12.259,50	90,56	0,9%	65,06	0,5%
Natuurterreinen	hectaren		50					
Natuurterreinen:								
- Watersysteemheffing	144,26	144,26	84,88	84,88	-59,38	-41,2%	-59,38	-41,2%
- Wegenheffing	0,00	179,00	0,00	1.735,50	0,00	0,0%	1556,50	869,6%
Totaal	144,26	323,26	84,88	1.820,38	-59,38	-41,2%	1.497,12	463,1%

	Tarieven 2016		Tarieven 2017		Verschil Schieland		Verschil Krimpen	
	Schieland	Krimpen	Schieland	Krimpen	€	%	€	%
	€	€	€	€	€	%	€	%
WOZ-waarde	WOZ-waarde		WOZ-waarde					
Bedrijfsgebouwd	in 2016	€ 4.000.000	in 2017	€ 4.000.000				
Gebouwd	1.137,54	2.343,82	1.072,00	2.240,30	-65,54	-5,8%	-103,53	-4,4%
Zuiveringsheffing 30 ve	1.679,74	1.679,74	1.578,96	1.578,96	-100,78	-6,0%	-100,78	-6,0%
Totaal	2.817,28	4.023,57	2.650,96	3.819,26	-166,32	-5,9%	-204,31	-5,1%

8. Overige financiële aspecten

In dit hoofdstuk komen de volgende paragrafen aan de orde:

8.1 Kostentoerekening

8.2 Financiering

8.3 Risicomanagement

8.4 Risico's

8.5 Weerstandsvermogen

8.6 Begroting naar kosten- en opbrengstesoorten

8.7 EMU-saldo

8.8 Incidentele baten en lasten

8.9 Verbonden partijen

8.10 Mutaties overige bestemmingsreserves en voorzieningen

8.1 Kostentoerekening

In deze paragraaf gaan we in op de toerekening van de ondersteunende beheerproducten naar de primaire beheerproducten en de uiteindelijke toerekening van de netto kosten aan de kostendragers Systeembeheer, Zuiveringenbeheer en Wegenbeheer. Met het vaststellen van de begroting 2017 wordt het principe van kostentoerekening bevestigd. Wij volgen hierin het in 2008 vastgesteld beleid op grond van artikel 15 van de Verordening ex artikel 108 van de Waterschapswet.

Hieronder staat een toelichting op de kwantitatieve en kwalitatieve grondslagen die voor de kostentoerekening gelden. De methodiek voor de berekening van de rentelasten van vaste activa lichten we hier niet toe, deze is onderdeel van het vastgestelde afschrijvingsbeleid.

Toerekenen personele lasten naar de beheerproducten

De personele lasten worden door middel van tijdschrijven toegerekend naar de producten. De geschreven uren worden financieel gemaakt met een intern uurtarief. Binnen het hoogheemraadschap worden twee interne uurtarieven (gemiddeld en hoog) gehanteerd. Voor 2017 zijn de tarieven: € 73 en € 90 per uur.

Ondersteunende beheerproducten

De kosten van de ondersteunende beheerproducten zijn verdeeld volgens het verdelingsmodel van de Unie van Waterschappen. Een eenduidige verdeelmethodiek en zijn met ingang van vorig jaar geactualiseerd. De methodiek maakt samenstellen van bedrijfsvergelijkingen tussen waterschappen mogelijk.

Voor de verdeling van de kosten van de ondersteunende beheerproducten aan de primaire beheerproducten worden twee algemene verdeelsleutels gehanteerd, namelijk:

- a. verdeling op basis van het aandeel directe uren per beheerproduct
- b. verdeling op basis van het aandeel directe kosten per beheerproduct

Volgens methodiek a worden de volgende producten verdeeld:

- centraal management;
- personeelsbeleid en beheer;
- interne communicatie;
- catering en Interne faciliteiten en
- bestuurlijke en juridische zaken.

Volgens methodiek b worden de volgende producten verdeeld:

Financiën en control en Dienstauto's.

Uiteindelijk leidt dit tot de volgende verdeling van de kosten van de ondersteunende producten over de kostendragers:

	Methode A	Methode B
Systeemheffing	66,77%	51,97%
Zuiveringsbeheer	26,45%	43,41%
Wegenbeheer	6,78%	4,61%
Totaal	100,00%	100,00%

De volgende producten hebben een specifieke verdeling, op basis van fte's werken aan de betreffende producten:

- Informatisering en automatisering;
- Centrale (geo)grafische informatie;
- Centrale huisvesting.

Toerekening aan de kostendragers

Nadat de ondersteunende beheerproducten zijn toegerekend aan de primaire beheerproducten worden de integrale kosten van primaire beheerproducten toegerekend aan de drie kostendragers. Dit geschiedt op basis van de volgende verdeelsleutels:

1. Producten die specifiek voor één taak worden uitgevoerd drukken voor 100% op deze taak;
2. Producten die bijdragen aan het realiseren van twee of meer taken worden op basis van gemiddelde urenrealisaties verdeeld;
3. Indien dit niet mogelijk is op basis van de verhouding van de kosten per taak.

De verdelingen op basis van uren en kosten, zowel van de ondersteunende producten als van de primaire producten sluiten aan bij geldende bedrijfseconomische uitgangspunten en hebben tot doel kosten zo objectief mogelijk aan taken toe te rekenen. Een en ander is gebaseerd op de afspraken van de Unie van Waterschappen, verankerd in artikel 6 van de BBVW (Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen).

Verdeelsleutels

Verdeelsleutels			
Procentuele verdeling naar taak			
Programma's/deelprogramma's	Systeem- beheer	Zuiverings- beheer	Wegen- beheer
1. Waterveiligheid			
Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%		
Plannen van derden	100%		
Beheersinstrumenten waterkeringen	100%		
Aanleg en onderhoud waterkeringen	100%		
Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding	100%		
2. Watersysteem			
Waterbeheerplan	48%	47%	5%
Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%		
Kaderrichtlijn water / WB 21e eeuw	100%		
Plannen van derden	100%		
Beheersinstrumenten watersystemen	100%		
Aanleg en verwerving waterlopen	100%		
Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems	100%		
Bouw en verwerving kunstwerken actieve waterbeheersing	100%		
Calamiteitenbestrijding watersystemen	100%		
Monitoring watersystemen	100%		
Onderhoud vaarwegen en havens	100%		
3. Afvalwater			
Thema- en gebiedsgerichte plannen		100%	
Plannen van derden		100%	
Getransporteerd afvalwater		100%	
Gezuiverd afvalwater		100%	
Verwerkt slib		100%	
Afvalwaterbehandeling door derden		100%	
Rioleringsplannen en subsidies lozingen	50%	50%	
Stimulering derden aanpak diffuse emissies	50%	50%	

Procentuele verdeling naar taak			
Programma's/deelprogramma's	Systeem- beheer	Zuiverings- beheer	Wegen- beheer
4. Wegen			
Thema- en gebiedsgerichte plannen			100%
Plannen van derden			100%
Beheersinstrumenten wegen			100%
Aanleg en onderhoud wegen			100%
Wegenverkeersregeling en verkeersveiligheid			100%
5. Omgeving en organisatie			
Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%		
Calamiteitenplannen	90%	10%	
Plannen van derden	100%		
Beheer keurkwartet en VTH-beleid	100%		
Vergunningverlening en meldingen	75%	16%	9%
Adviezen vergunningen	75%	16%	9%
Toezicht	89%	10%	1%
Handhaving			
- Bestuurlijke handhaving	85%	14%	1%
- Strafrechtelijke handhaving	80%	20%	
Belastingheffing	50%	45%	5%
Invordering	50%	45%	5%
Kwijtschelding Zuiveren		100%	
Bestuur	48%	47%	5%
Eigendommenbeheer	100%		
Externe communicatie	48%	47%	5%
Algemeen	55%	33%	12%

8.2 Financiering

Rente ontwikkeling

Twee keer per jaar, bij het maken van de programmabegroting en de voorjaarsnota, beoordelen we de financiële uitgangspunten en passen die zo nodig aan recente economische ontwikkelingen aan. De gebruikte bronnen zijn onder andere het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), het Centraal Planbureau (CPB), het Financieel Dagblad en de Thesor groep (een onafhankelijke organisatie die ondersteuning biedt bij het vervullen van de treasuryfunctie).

Het Centraal Planbureau (CPB) verwacht een voorzichtig maar onzeker economisch herstel. De Nederlandse economie zal in 2017 groeien met 1,7%. Dit is het gevolg van een stijgende consumptie door huishoudens, het aantrekken van de investeringen door bedrijven en een aantrekkende wereldhandel. Het economisch herstel is onzeker als gevolg van het referendum over de Brexit, problemen in de Europese bankensector en onzekerheid over de ontwikkeling van de Chinese economie. De verwachting is dat in 2017 de werkloosheid stabiel blijft op 6,2%. Het overheidstekort blijft onder de gestelde norm van 3,0% van het bruto binnenlands product (bbp) en wordt voor 2017 geraamd op -0,7% bbp. De inflatie blijft laag, het CPB verwacht 0,5% inflatie in 2017.

De bankverwachtingen geven aan dat er geen serieuze stijging van de Euribor rente voorzien wordt en zolang de ECB haar opkoopoperatie voortzet zal er naar verwachting weinig verandering optreden in zowel de lange als de korte rente. Daarom stellen wij voor om in deze begroting:

- De rente op kort geld te handhaven op 0,1%;
- De rente op lang geld te handhaven op 1%;
- De rente op het eigen vermogen te handhaven op 3,0%.

De investeringsprojecten en de beheerproducten leggen beslag op (een deel van) het vermogen en daarom moeten er aan de vaste activa en aan de exploitatie rentelasten worden toegerekend. Voor het berekenen van deze rentelasten wordt gebruikt gemaakt van de renteomslagmethode: de rente die uit de financieringsmiddelen voortvloeit wordt omgeslagen over de exploitatie (beheerproducten) en over de investeringsprojecten. Het renteomslagpercentage is 2,0%.

Verder handhaven we het meerjarig inflatiepercentage voor goederen en diensten op 2%. Dit is hoger dan de verwachte inflatie door het CPB in 2017 maar conform het langjarig gemiddelde over de afgelopen 25 jaar. Het inflatiepercentage wordt slechts als referentiegetal in de (meerjaren)begroting opgenomen. De kostenramingen worden door de budgethouders jaarlijks bijgesteld. Eventuele kostenfluctuaties worden daarin meegenomen en kunnen per sector verschillen (zowel hoger als lager zijn dan het gemiddelde inflatiepercentage).

Rente risiconorm

De rente risiconorm bindt de looptijd van langlopende leningen aan een minimum. De wet Fido (Wet financiering decentrale overheden) heeft deze norm omschreven als “een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de jaarbegroting van het openbare lichaam bij aanvang van het jaar.” Voor waterschappen is het

percentage op 30% bepaald. Hieruit volgt dat voor het hoogheemraadschap een rente risiconorm van € 30,3 miljoen (30% van het begrotingstotaal van € 101,7 miljoen) in 2017. Met de aflossing van bestaande leningen in 2017 ad € 14,8 miljoen blijven we ruim onder de rente risiconorm.

Kasgeldlimiet

Gelet op het streven naar zo laag mogelijke financieringskosten, maken we zo lang mogelijk (binnen de kasgeldlimiet) gebruik van het rekening-courant krediet. Dus ook nieuwe investeringen worden (gedeeltelijk) gefinancierd met kort geld. Op enig moment vindt omzetting plaats naar een vaste financiering door het aantrekken van een geldlening.

Op grond van de Wet Fido is bepaald hoeveel maximaal met kort geld gefinancierd mag worden. De norm voor waterschappen is vastgesteld op 23% van het begrotingstotaal bij aanvang van het jaar. Voor het begrotingsjaar 2017 is de kasgeldlimiet van het hoogheemraadschap 23% van € 101,7 miljoen is € 23,3 miljoen (afgerond).

Gevoeligheidsanalyse

Het effect van een verhoging van rente op 'kort geld' of 'lang geld' met 1% betekent voor het begrotingsjaar 2017 een stijging van € 314.580 aan totale rentelasten. Een stijging van inflatie of BTW met 1% betekent dat de overige exploitatiekosten in 2017 stijgen met ongeveer € 433.000.

Variabelen	Verhoging in %	Verhoging in €	Mutatie van begroting
Rente kort geld	1%	€ 164.580	0,16%
Rente lang geld	1%	€ 150.000	0,15%
Inflatie/btw	1%	€ 433.188	0,43%

Vermogensbehoefte

De benodigde middelen op lange termijn ter financiering van de investeringen worden ook wel kapitaalbehoefte genoemd. Uit de onderstaande liquiditeitsprognose blijkt dat € 15 miljoen aan langlopende leningen aangetrokken dient te worden om ieder kwartaal aan de kasgeldlimiet te voldoen.

Liquiditeitsprognose

In totaal wordt circa € 25,8 miljoen aan investeringsuitgaven verwacht in 2017 (zonder verdragingsfactor) en circa € 2,7 miljoen aan subsidie-inkomsten. In het najaar van 2016 zal in totaal circa € 16 miljoen subsidie ontvangen worden voor de dijkversterkingsprojecten Bergambacht – Ammerstol - Schoonhoven (BAS) en Krimpen. Daarnaast is begin 2016 circa € 13,5 miljoen subsidie ontvangen voor de verkenningsfase van dijkversterkingsproject Krachtige IJsseldijken Krimpenerwaard (KIJK). Hierdoor zijn de verwachte subsidie-inkomsten in 2017 gering. Om te voorkomen dat de kasgeldlimiet in het tweede kwartaal wordt overschreden, zal in mei een langlopende lening afgesloten moeten worden.

In de uitgaven staat geen bedrag vermeld voor rente en aflossing in de maanden juni en oktober. Dit is het gevolg van het moment van afsluiten van leningen; de vervaldatum voor aflossing en rente ligt vrijwel altijd een jaar later. Er lopen op dit moment geen leningen die in deze maanden zijn afgesloten.

2017

Bedragen x € 1.000

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December
Saldo liquide middelen	-8.000	-16.560	-14.662	-14.261	-14.241	-8.767	-16.112	-16.287	-14.713	-17.372	-18.655	-19.869
Belastingen	3.309	7.403	9.144	6.270	8.709	9.144	9.144	9.188	7.368	6.112	5.478	5.818
Aan te trekken geldleningen	0	0	0	0	15.000	0	0	0	0	0	0	0
Overige inkomsten	395	640	395	395	640	395	395	640	395	395	640	395
Subsidies investeringen	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225	225
Inkomsten	3.930	8.267	9.764	6.890	24.573	9.764	9.764	10.052	7.987	6.732	6.342	6.437
Exploitatie	5.312	5.047	5.817	5.047	12.983	14.724	5.047	5.047	5.772	5.047	5.047	7.809
Aflossingen	4.327	375	1.025	400	2.404	0	1.608	1.425	2.163	0	333	716
Rente	1.893	113	481	295	659	0	441	601	401	0	66	270
Investeringen	957	834	2.040	1.128	3.053	2.385	2.843	1.405	2.311	2.967	2.110	3.767
Uitgaven	12.489	6.369	9.363	6.870	19.099	17.109	9.939	8.479	10.647	8.014	7.556	12.562
Saldo liquide middelen	-16.560	-14.662	-14.261	-14.241	-8.767	-16.112	-16.287	-14.713	-17.372	-18.655	-19.869	-25.994

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

8.3 Risicomanagement

In 2013 zijn door het dagelijks bestuur en management de strategische risico's van het hoogheemraadschap geïnventariseerd. De strategische risico's zoals die momenteel worden gezien, zijn:

1. *Omgevingsgerichtheid en imago*

Onze omgeving stelt steeds hogere eisen aan de uitvoering van onze taken, terwijl wij in essentie een op inhoud gerichte organisatie zijn en onze kerntaken vaak een lastig te meten of ervaren langetermijneffect hebben. Hierdoor lopen wij de kans om onvoldoende te voldoen aan de eisen en verwachtingen die onze omgeving stelt.

In 2017 en verder worden de communicatie en de omgevingsgerichtheid verder verbeterd. De ambities worden in het bedrijfsplan en de afdelingsplannen geconcretiseerd en het bereiken van de doelstellingen zal middels de managementrapportages worden gemonitord.

2. *Beschikbaarheid van ICT / informatievoorziening*

De ontwikkelingen in dit vakgebied gaan heel snel en grijpen diep in op de processen. De afhankelijkheid van ICT en van passende informatievoorziening maken de organisatie kwetsbaar. Adequate informatiebeveiliging, digitalisering en basisgegevens zijn noodzakelijk voor zekerheid in de bedrijfsvoering. Hiervoor zijn al maatregelen in uitvoering; ook de komende jaren zullen op dit gebied resultaten worden geboekt.

3. *Beschikbaarheid van technologie*

Het op de juiste wijze uitvoeren van onze kerntaken is sterk afhankelijk van technische oplossingen, van de mogelijkheid om ontwikkelingen hierin te volgen en om uitval en storingen op te vangen. Technisch personeel kan in deze behoefte voorzien, maar de arbeidsmarkt is gespannen en verslechtert naar verwachting verder. Deze afhankelijkheid van technologie en de geringe beschikbaarheid van technisch personeel maken ons kwetsbaar.

Er is een project gaande om ons assetmanagement te verbeteren door het implementeren van software. Hierdoor zal beter inzicht in de stand van zaken van onze technische installaties gaan ontstaan. Verder geeft het hoogheemraadschap in de komende jaren meer vorm en inhoud aan strategische personeelsplanning, met de bedoeling om goed en voldoende personeel te krijgen en te houden.

4. *Financiering van onze kerntaken*

Door de klimatologische en fysieke verandering van de omgeving neemt onze opgave toe en hebben wij kostbare dijkversterkingen voor de boeg waarvoor wij een groter deel van de kosten en risico's dragen. Daarnaast wordt de financiële ruimte voor deze investeringen mogelijk ingeperkt door het onderdeel worden van eventuele sancties vanuit het EMU-beleid van het Rijk. In dat geval komt er op termijn minder geld beschikbaar dan nodig om al onze doelen (op tijd) te realiseren. Ook in 2017 en verder krijgt de toekomstige financiële dekking voldoende aandacht.

5. Samenwerking

We zoeken de samenwerking met andere waterschappen en met de gemeentes in ons gebied om onze doelen te realiseren. Tevens verwachten we meer samenwerkingsverbanden aan te gaan en werkzaamheden uit te besteden.

Hierdoor ontstaat een grotere bestuurlijke complexiteit én afstand tot het concrete proces. De organisatie heeft dan minder grip op de uitvoering. Dat brengt risico's met zich mee voor het bereiken van onze operationele en financiële doelen. Sinds 2015 wordt verantwoord op deze toenemende risico's.

6. Projectcontrol

Het hoogheemraadschap voert grote en complexe projecten uit en heeft daarom een hoog investeringsvolume. De sturing op deze projecten is van groot belang.

Het hoogheemraadschap gaat meerdere dijkversterkingsprojecten uitvoeren in het kader van het hoogwaterbeschermingsplan (HWBP). Het HWBP kent een nieuwe wijze van financieren waarbij het hoogheemraadschap risicodragend wordt. De beheersing van deze projecten wordt daarom verder verbeterd in samenwerking met de partners in het HWBP.

8.4 Risico's

In de risicoparagraaf worden de operationele risico's voor 2017 benoemd. Deze risico's kunnen van invloed zijn op het toekomstige jaarresultaat. Per risico beschrijven we de kans van voorkomen en de mogelijke impact en benoemen we de genomen beheersmaatregelen.

Programma 1: Waterveiligheid

Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

Per 1 april 2014 is de Financieringsregeling HWBP van kracht voor de projecten die zijn aangemeld bij het nieuwe Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Voor het hoogheemraadschap zijn dit vier projecten langs of met betrekking tot de Hollandsche IJssel. Algemeen uitgangspunt vanuit het HWBP aangaande risicoverdeling is dat de partij die het risico kan beheersen, het in beginsel ook draagt: het hoogheemraadschap is dus zelf verantwoordelijk voor de projectrisico's.

Ook geldt voor het hoogheemraadschap een 10% projectgebonden bijdrage. De subsidie wordt per fase (verkenning, planuitwerking, realisatie) én vooraf vastgesteld, inclusief een risicoreservering (voor zowel voorziene risico's als onvoorziene risico's). Hierdoor is er een kans en/of risico voor het hoogheemraadschap dat er eventuele hogere of lagere kosten gemaakt worden ten opzichte van de verleende subsidie na afronding van de projecten. Per project wordt voor het begin van elke fase (verkenning, planuitwerkingsfase en realisatiefase) door het algemeen bestuur een besluit genomen. Hierin wordt de actuele kostenraming van het project (SSK) meegenomen inclusief een risicoreservering.

De risico's van aanbestedingsresultaten (gunning realisatie) worden wel centraal bij HWBP belegd, zowel positieve als negatieve. Een andere uitzondering op de regel dat de projectrisico's in principe ten laste van de beheerder komen, is als er een beroep wordt gedaan op hardheidsclausule. Onder bepaalde voorwaarden biedt de HWBP regeling de mogelijkheid om achteraf, bij vaststelling van de subsidie, af te wijken van de kostenraming. Een belangrijke voorwaarde is dat

vasthouden aan de raming voor de beheerder zou leiden tot een onbillijkheid van overwegende aard. Beroep op deze zogenoemde hardheidsclausule is daarmee enkel bedoeld voor onvoorziene gevallen. Een besluit over uitkering van de Hardheidsclausule is voorbehouden aan de Minister.

De impact van deelname aan HWBP-projecten is wegens hiervoor genoemde omstandigheden niet in te schatten maar kan substantieel zijn.

Programma 2: Watersysteem

Gemaal Verdoold

Het gemaal Verdoold is in 2015 opgeleverd. Er loopt een geschil met de aannemer van dit project. Het hoogheemraadschap heeft de zaken juridisch zorgvuldig voorbereid, de uitkomst van dit geschil is echter onzeker.

De sloop van de oude snelle sluis in Moordrecht.

Het college van D&H heeft op 22 maart 2016 een besluit genomen met het voornemen tot de sloop van deze sluis. De sluis heeft immers geen waterstaatkundige functie meer. De Historische Vereniging Moordrecht (HVM) probeert onder andere via de gemeente Zuidplas de sluis als monument aan te wijzen en de sluis te behouden. Het hoogheemraadschap gaat door met de voorbereidingen voor sloop, maar zal op ambtelijk niveau wel in gesprek gaan met HVM om te onderzoeken welke alternatieve mogelijkheden HVM verkent. Na de zomer 2017 is het voornemen om een definitief besluit te nemen en budget hiervoor aan te vragen.

Tot die tijd blijft dit een financieel risico met een grote kans en een gering tot substantieel gevolg.

Programma 3: Afvalwater

Bijdragen aan renovaties zuiveringstechnische werken door derden

Op basis van overeenkomsten draagt het hoogheemraadschap bij aan de exploitatie en renovatie van sommige zuiveringstechnische werken van gemeenten of andere waterschappen. Er is op basis van ervaringen een risico dat vanuit deze partijen in een laat stadium afwijkingen van de geraamde kosten of planning worden gemeld. Hierdoor kan bijstelling van de investeringsplanning of een extra kredietaanvraag noodzakelijk blijken.

Grensoverschrijdend afvalwater

De jaarlijkse kosten voor grensoverschrijdend afvalwater (bestaan uit een voorschot voor het lopende jaar en de definitieve afrekening van vier jaar eerder. De definitieve afrekening kan namelijk pas plaatsvinden als het belastingjaar is gesloten. Pas op dat moment wordt het aantal opgelegde aanslagen en vervuilingseenheden definitief vastgesteld. Op dit moment wordt de maximale afwijking tussen de prognose voor het lopend jaar ten opzichte van de definitieve vaststelling geschat op 3%. Dit is in totaal voor alle GOA's € 300.000. Als blijkt dat een geconstateerde afwijking structureel is, wordt de correctie over alle nog openstaande jaren doorgevoerd. Dit brengt het totale risico op $4 \times € 300.000 = € 1.200.000$.

Door tussentijdse correcties in de afgelopen jaren is de kans op een meerjarige bijstelling in 2017 gering. Het financieel risico voor GOA in 2017 ramen we daarom op € 300.000.

Mogelijkheid aanhaken van bedrijf uit Zoetermeer

Het afvalwater uit ons deel van Zoetermeer wordt gezuiverd door afvalwaterzuiveringsinrichting (awzi) Harnaschpolder. Op deze awzi, eigendom van het hoogheemraadschap van Delfland, is momenteel overcapaciteit aanwezig. We zijn in een gevorderd stadium om met een bedrijf uit Zoetermeer, dat nu nog zijn eigen afvalwater zuivert, afspraken te maken om het afvalwater voortaan ongezuiverd op de riolering te lozen. Daarna kan het door de zuivering Harnaschpolder worden gezuiverd. Het hoogheemraadschap ontvangt van het bedrijf hierdoor dan een hoger bedrag aan zuiveringsheffing. Tegenover deze extra inkomsten staan ook extra uitgaven voor de subsidie en een hogere vergoeding voor het zuiveren van het afvalwater door Delfland. Het is op dit moment nog niet 100% zeker dat de overeenkomst met het bedrijf zal worden gesloten, en daarnaast is de precieze omvang van de lozing, en daarmee de extra inkomsten en extra uitgaven, nog niet bekend.

Programma 4: Wegen

Verwijderen teerhoudend asfalt

Het hoogheemraadschap heeft de 'Code Milieuverantwoord Wegbeheer' ondertekend en geeft daarmee duidelijk aan invulling te willen geven aan Rijkbeleid en teerhoudend asfalt uit de keten te willen halen.

Het asfalt om wegen aan te leggen dat in het verleden is gebruikt, is voor een deel teerhoudend. Dit betekent dat in het bedoelde asfalt Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen (PAK's) voorkomen, die kankerverwekkend zijn. Bij het onderhoud en saneren van wegen

waarin teerhoudend asfalt is gebruikt, kunnen de PAK's vrijkomen en een risico opleveren voor mens en milieu. Dat is de belangrijkste reden waarom sinds 1990 zowel nationaal als internationaal het gebruik van teer en teerproducten in de wegenbouw is verboden. Tot en met 1990 kan (steenkool)teer zijn toegepast in de wegverhardingen van de wegbeheerders en tot en met 2001 kan teerhoudend asfaltgranulaat hergebruikt zijn voor het verharderen van wegen en wegfunderingen van wegbeheerders.

In de periode 1990-2001 zijn de meeste deklagen van de asfaltwegen van de Krimpenerwaard vervangen, we weten echter niet op welke plaatsen teerhoudend asfalt in de onderlagen is gebruikt. In de ramingen voor wegconstructies is met de kosten voor het in Nederland thermisch reinigen van dit asfalt geen rekening gehouden. Dit kan dus voor sommige wegconstructies een (financiële) tegenvaller opleveren als blijkt dat de onderlagen ook vervangen moeten worden.

Programma 5: Omgeving en organisatie

Nauwkeurigheid investeringen

Het hoogheemraadschap hanteert voor het ramen van investeringen in nieuwbouw en renovatie de algemeen aanvaarde SSK-methodiek en een vergelijkende inschatting die bij aanvang van een project een nauwkeurigheidsmarge kent van plus of min 50%.

Om tot een nauwkeurigheidsmarge van plus of min 30% of lager te komen, moeten er (gedetailleerdere) ontwerpen aan de ramingen ten grondslag liggen. De maximale verfijning kan worden bereikt op het besteksniveau, met een nauwkeurigheid van plus of min 10%. Om de 'kennis en kunde' van de marktpartijen zoveel als mogelijk te

gebruiken en de risicoverdeling tussen ons als de opdrachtgever en de opdrachtnemer(s) te optimaliseren, worden de marktpartijen indien mogelijk en zinvol eerder in het proces gecontracteerd door zogenoemde geïntegreerde contracten. Dit kan betekenen dat de nauwkeurigheid van de raming bij het aanvragen van een krediet (op projectniveau) een bandbreedte heeft van meer dan 10% en richting de 30% kan liggen.

Momenteel maken we voor een aantal projecten, aan de hand van ontwerpen, SSK-ramingen, waarmee een nauwkeurigheid van plus of min 20% wordt bereikt, om krediet aan te vragen. Des te verfijnder de raming tot en met bestek, des te nauwkeuriger de raming in de meerjarenbegroting (maximaal op besteksniveau plus of min 15%).

Om bedrijfseconomische redenen worden dergelijke ontwerpen echter niet eerder als direct voorafgaand aan de geplande investering uitgevoerd. Dit leidt tot een intrinsiek risico in de hoogte van de aangegeven investeringen en in het bij het project behorende uitgavenpatroon.

Implementatie vennootschapsbelastingplicht

Met betrekking tot de implementatie van de vennootschapsplicht zijn tussen de Unie van waterschappen en de belastingdienst afspraken gemaakt. De Unie van waterschappen heeft zich er voor ingezet om de administratieve en financiële gevolgen zoveel mogelijk te beperken. Er is afgesproken activiteiten van de waterschappen te clusteren. Besloten is 9 clusters in te stellen, zoals bijvoorbeeld Verwerking afvalwater en slib, energie- en grondstoffen (terug)winning en Verwerking afvalwater en grondstoffen (terug)winning. De vastgestelde activiteiten die het hoogheemraadschap uitvoert met

een ondernemers karakter zijn gerubriceerd in deze clusters. Op deze wijze is er sprake van een implementatie waarbij de administratieve en financiële gevolgen zoveel mogelijk worden beperkt.

Echter is er tussen de Unie van waterschappen en de belastingdienst discussie ontstaan over de fiscale kwalificatie van de belastingopbrengsten. De Unie stelt zich op het standpunt dat de belastingopbrengsten niet tot de fiscale opbrengsten gerekend kunnen worden en niet meetellen in de beoordeling of er sprake is van een onderneming en dus ook niet voor de bepaling van de belastbare winst. De Belastingdienst stelt dat dit standpunt onjuist is. Het standpunt van de Belastingdienst leidt tot grote administratieve en financiële gevolgen voor de waterschappen. Onder andere dienen reeds gemaakte keuzes herzien te worden wat opnieuw personele inzet vraagt en mogelijk juridische advisering. Daarnaast brengt dit standpunt een financieel risico met zich mee inzake de hoogte van de af te dragen vennootschapsbelasting.

De discussie tussen Unie van Waterschappen en de Belastingdienst loopt en het is afwachten wat de uiteindelijke uitkomsten zullen zijn.

Omzetbelasting en samenwerking Rijnland

Afgelopen 2 jaar is met het hoogheemraadschap van Rijnland intensief samengewerkt op het gebied de informatievoorziening en automatisering (I&A). Dit heeft geleid tot de vorming van één centrale organisatie voor de I&A dienstverlening aan beide hoogheemraadschappen. Deze centrale I&A organisatie wordt per 1-1-2017 een feit en heeft vorm gekregen binnen de bestaande organisatie van Rijnland. Daarmee is ook personeel van het hoogheemraadschap overgegaan naar Rijnland. Alle relevante

afspraken tussen beide hoogheemraadschappen zijn vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst I&A. Daarin is opgenomen dat de kosten voor de samenwerking door Rijnland worden betaald. Jaarlijks wordt conform een vooraf vastgestelde verdeelsleutel de bijdrage aan de kosten voor de I&A dienstverlening gefactureerd door Rijnland aan Schieland en de Krimpenerwaard. Met betrekking tot het verrekenen van omzetbelasting over de samenwerking zal het gesprek worden afgewacht tussen de waterschappen en de belastingdienst.

Omzetbelasting in de samenwerking ‘financiële administratie’

De belastingdienst heeft met betrekking tot de samenwerkingsovereenkomst ‘financiële administratie’ het standpunt ingenomen dat over de kosten die het hoogheemraadschap Schieland in rekening brengt bij het hoogheemraadschap Rijnland BTW gerekend moet worden. Naar de mening van de waterschappen is BTW niet van toepassing. De waterschappen en de belastingdienst zijn hier momenteel over in gesprek. Omdat de uitkomst nog onzeker is en omdat in de begroting geen rekening is gehouden met BTW, ligt hier mogelijk een risico.

Archiefbewaarplassen

Tijdens de verbouwing van het kantoorpand is geconstateerd dat de twee archiefbewaarplassen, gebouwd en ingericht in 2003-2005, niet voldoen aan enkele bouwkundige eisen uit de toen vigerende Regeling bouw en inrichting archiefruimten en archiefbewaarplassen (nu Archiefregeling 2010). Momenteel wordt ontheffing gevraagd aan de Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid Holland (via de toezichthouder archieven) om lagere eisen te stellen aan

brandwerendheid. In dat geval kan het archief na treffen van aanvullende maatregelen weer in het Gemeenlandshuis worden gehuisvest en aanvullende krediet in 2017 aangevraagd. De voorwaarden hiervoor is dat het hoogheemraadschap zoveel mogelijk zelf de risico's zal uitsluiten. Hoewel de verwachting is dat deze ontheffing wordt verleend bestaat er een risico dat dit niet het geval is. In dat geval zullen substantieel meer kosten moeten worden gemaakt om voor de archieven een extern archiefdepothuur te huren.

Bergse Linker Rottekade

In 2017 worden voorbereidingen getroffen om nabij de Bergse Linker Rottekade gelegen tussenboezem te verstevigen voor wat betreft het baggeren, de kade verstevigen en de reparatie van de riolering (gem. Rotterdam). Hierbij zijn ongeveer 30 bruggen gemoeid die soms onvergund, in eigendom van het hoogheemraadschap of bewoners en zelfs soms rustend op de riolering hierbij moeten worden weggehaald of verhoogd. In overleg met de gemeente en de bewoners zal vervolgens een nieuw infrastructuur moeten worden gemaakt. Aangezien niet inzichtelijk is in hoeverre bewoners hierbij hun verantwoordelijkheid kunnen en willen nemen (verwijderen dan wel ophogen van illegale bruggen) is sprake van een nog onbekend financieel risico.

Verkoop dienstwoning

De verwachting is dat in 2017 enkele niet meer in gebruik zijnde en benodigde vastgoedobjecten worden verkocht. Hierbij wordt een opbrengst verwacht van circa € 300.000 á € 350.000. Daarbij spelen een aantal onzekere factoren een rol, zoals de marktomstandigheden,

toekomstige gebiedsontwikkelingen, etc. De verkoop van de objecten is bovendien nog onzeker vanwege nog lopende juridische procedures. Deze incidentele opbrengsten vloeien van de exploitatie terug naar de algemene middelen.

Juridisering

De juridisering van onze samenleving is een maatschappelijk fenomeen dat steeds verder om zich heen grijpt, de goede dereguleringsinspanningen ten spijt. Hieraan ligt een complex van oorzaken ten grondslag, waarvan het te ver voert daar hier dieper op in te gaan. Ook het hoogheemraadschap komt in toenemende mate hiermee in aanraking.

In de afgelopen tijd hebben wij ons ingezet voor het verminderen van de regeldruk (nieuwe keur, algemene regels). Daarmee is zeker winst geboekt, maar aan de andere kant zien we ook het aantal contractuele schadeclaims toenemen. Niet alleen heeft dat te maken met de toenemende mondigheid van burger en bedrijf, maar ook met de overgewaarde oprukkende claimcultuur. Daaraan moet direct worden toegevoegd dat opdrachtverlening verder formaliseert (als gevolg van de aanbestedingsregelgeving) en wij daarbij, zeker in de dijkversterkingsprojecten, soms uitvoeringsrisico meer naar de contractspartij verleggen. Zowel met mantelcontracten als contracten die met grote projecten gepaard gaan zijn de financiële belangen groot en daarmee de mogelijke schadeclaims substantieel. Tegen deze achtergrond zal het hoogheemraadschap bedacht moeten zijn op mogelijke financiële risico's zonder dat deze op voorhand naar aantal en hoogte goed zijn in te schatten

8.5 Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is het vermogen van de organisatie om (financiële) tegenvallers op te kunnen vangen. Bij het

hoogheemraadschap bestaat dit uit de algemene reserves (bodemreserves) en de onbenutte belastingcapaciteit.

De algemene reserves van het hoogheemraadschap hebben geen specifieke bestemming en dienen in eerste instantie om eventuele toekomstige financiële tegenvallers van algemene aard te kunnen opvangen. De algemene reserves bestaan uit de bodemreserves voor de taken systeembeheer, zuiveringsbeheer en wegenbeheer.

Systeembeheer	€ 2.500.000
Zuiveringsbeheer	€ 2.000.000
Wegenbeheer	€ 500.000
	<hr/>
	€ 5.000.000
	<hr/>

Vanwege de mogelijkheid voor het hoogheemraadschap om, door de onbenutte belastingcapaciteit, relatief eenvoudig middelen aan te

trekken, hebben we in theorie een onbeperkt beschikbare weerstandscapaciteit. Uit het oogpunt van de benodigde weerstandscapaciteit zijn omvangrijke algemene reserves naast de tariefegalisatiereserves daarom niet noodzakelijk. Wel kan het wenselijk worden geacht om naast de tariefegalisatiereserves nog

enige algemene reserves aan te houden waarmee eventuele tegenvallers worden opgevangen. Dit biedt dus extra ruimte om tariefschommelingen te voorkomen. Gelet op de bovenvermelde omstandigheden dient ons weerstandsvermogen als voldoende te worden bestempeld en is er geen aanleiding om de huidige bodemreserves te vergroten.

8.6 Begroting naar kosten- en opbrengstesoorten

Bedragen * € 1.000

Nr.	Omschrijving	VJN 2016 jaarschijf 2017	Begroting 2017 Jaarschijf 2017	Verschillen 2017
	Lasten			
2.1	Rente en Afschrijvingen	23.265	23.106	-159
	- Rente	6.173	6.195	22
	- Afschrijvingen	17.092	16.911	-181
2.2.	Personeelslasten	25.605	26.527	922
	- Loonkosten	24.454	25.334	881
	- Pensioenen en wachtgelden	261	263	2
	- Overige Personele Lasten	890	929	40
2.3	Goederen en diensten van derden	43.355	43.233	-122
	- Uit afdelingsbegroting	257	256	-1
	- Uit calculatie regels	43.098	42.977	-121
2.4	Bijdragen aan derden	7.635	7.821	185
2.5	Toevoegingen voorzieningen/onvoorzien	300	310	10
	Totaal lasten	100.159	100.996	837
	Baten			
3.1	Financiële Baten	1.120	1.120	0
3.2	Personeelsbaten	269	329	60
3.3	Goederen en diensten aan derden	2.599	2.625	25
3.4	Bijdragen van derden	1.225	1.442	217
3.5	Waterschapsbelastingen	85.714	85.925	211
3.6	Interne verrekeningen	5.085	5.638	553
	- Geactiveerde personeelslasten	4.825	5.375	551
	- 'Geactiveerde pensioenen en wachtgelden	261	263	2
	Totaal Baten	96.012	97.078	1.066
	Geraamd exploitatieresultaat	-4.147	-3.919	228

Afrondingsverschillen mogelijk

Lasten

Rente en afschrijvingen

Het rentepercentage op lang- en kort vreemd vermogen is conform de voorjaarsnota. De totale afschrijvingskosten dalen met € 181.000 ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2017. Deels is dit toe te schrijven aan het volgende: er is samen met het hoogheemraadschap van Rijnland een gezamenlijke investering gedaan. Oorspronkelijk was het uitgangspunt dat de gehele investering na oplevering zou worden ingebracht in de samenwerking en dat de kapitaallasten zouden worden verrekend samen met de rest van de kosten. Dit plan is gewijzigd: beide hoogheemraadschappen schrijven nu af over hun eigen deel van de investering, hierdoor daalt de afschrijving ten opzichte van de voorjaarsnota 2016, jaarschijf 2

Op totaalniveau wijken de rentekosten nauwelijks af met de programmabegroting 2016. Op programmaniveau wel. Dit komt doordat de kosten voor rente doorberekend worden op basis van een rentesleutel, waarbij de boekwaarde van de beleidsproducten van de programma's als uitgangspunt worden genomen. Indien de boekwaarden wijzigen, wijzigen ook de rentekosten per programma.

Personeelslasten

De personeelslasten nemen in 2017 toe waarvan de loonkosten met € 881.000. De redenen dat de loonkosten stijgen zijn:

- Formatieverhoging met 1 fte in de functie technisch specialist bij watersystemen. Hiervoor is dekking uit geactiveerde uren. Daarnaast wordt een

inhuurbudget opgenomen welke volledig gedekt wordt door detacheringsofbrengsten.

- Bij waterkering & wegen ontstaat door full time inzet van medewerkers op projecten zoals HWBP en KIJK, een capaciteitstekort om de reguliere werkzaamheden te verrichten. Om die reden wordt de formatie voor 1 jaar met 2 fte verhoogd (beleidsadviseur en projectleider). Daarnaast wordt tijdelijk voor één jaar, inhuurbudget opgenomen om vanuit de afdeling medewerkers te leveren voor de dijkversterkingsprojecten (KIJK en Capelle Moordrecht). Dekking van het inhuurbudget en de formatie verhoging komt uit geactiveerde uren.
- Bij de teams juridisch advies en communicatie wordt een incidenteel inhuurbudget opgenomen en wordt de formatie voor 1 jaar met 0,22 fte verhoogd. Omdat de projecten KIJK, en Capelle Moordrecht veel capaciteit vragen, ontstaat er een capaciteitstekort op de afdeling. Dekking van het inhuurbudget komt uit geactiveerde uren.
- Bij de afdeling Integrale plannen en projecten wordt het inhuurbudget verhoogd ter hoogte van de detacheringsofbrengsten
- Voor inrichten van een inhuurloket wordt de formatie bij afdeling HR uitgebreid met 0,5 fte. Hiervoor leveren enkele afdelingen elk 0,1 fte in. Dit is kostenneutraal.

Goederen en diensten van derden

Een aantal budgetten zoals veiligheidstoetsing waterkeringen (€ 164.000) en onderhoud kunstwerken (€ 12.000) dalen incidenteel.

De kosten Regionale Belasting Groep (€ 50.000) en aanschaf hardware (€ 35.000) dalen structureel bij bestuur, informatie en juridisch advies.

Incidenteel wordt het exploitatiebudget verhoogd voor het wijzigen van het bestemmingplan bij eigendommen beheer (€ 30.000), huur van een archiefdepot in verband met verbouwing van het eigen archief(€ 45.000) en het brandwerend maken van diverse delen van kantoor Maasboulevard (€ 30.000). Het budget voor juridisch advies en onderzoek stijgt structureel met € 26.000. Per saldo daalt de exploitatie van goederen en diensten van derden in 2017 met € 122.000

Bijdragen aan derden

Ten tijden van de voorjaarsnota 2016 waren nog een aantal bijdragen begroot onder goederen en diensten van derden. Naar beter inzicht, zijn deze bijdragen nu begroot onder bijdragen aan derden. Het betreft hier een interne budgetverschuiving met een kostenneutraal effect.

Baten

Personeelsbaten

Een aantal medewerkers wordt gedetacheerd bij onder andere het programma Hoogwaterbeschermingsprogramma. De detacheringsofbrengsten voor 2017 vallen hoger uit doordat meer medewerkers worden gedetacheerd.

Bijdragen van derden

We verwachten meer bijdragen van derden door de Europese

INTERREG subsidie projecten Sponge 2020 en USAR. Dit zijn beiden exploitatieprojecten.

Waterschapbelastingen

De belastingopbrengst voor zuiveringsbeheer valt hoger uit door een stijging van het aantal vervuilingseenheden. De stijging is vanwege een aangepaste raming vanuit RBG op basis van historie (2015).

Interne verrekeningen

De geactiveerde personeelslasten stijgen met € 551.000 doordat meer projecturen zijn begroot. Voornamelijk doordat de subsidieprojecten meer uren vragen van de organisatie.

8.7 EMU-saldo

Het wetsvoorstel Houdbare overheidsfinanciën (Hof) is op 23 april 2013 door de Tweede Kamer aangenomen. Deze wet bepaalt dat het Rijk en de decentrale overheden, dus ook de waterschappen, een gelijkwaardige inspanning leveren ten aanzien van de Europese begrotingseisen uit het aangescherpte 'Stabiliteits- en Groeipact'. Het EMU-tekort van de decentrale overheden zou moeten dalen tot 0,2% van het bruto binnenlands product (bbp) in 2017. De decentrale overheden hebben aangegeven over meer investeringsruimte te moeten beschikken in verband met de uitvoering van wettelijke taken en het nakomen van (inter-) nationale verplichtingen. Het kabinet is de decentrale overheden hierin tegemoetgekomen door bij het sluiten van het 'Financieel Akkoord 2013' in te stemmen met een bijgesteld saldo pad van -0,5% in 2014 en 2015.

In de jaren daarna zou het verder moeten worden afgebouwd tot -0,4% in 2016 en -0,3% in 2017. Het financieel akkoord is geëvalueerd en de afspraken zijn onlangs herbevestigd: in 2017 mogen de decentrale overheden samen een ruimte van maximaal 0,3% in het landelijke EMU-tekort innemen. Ook is besloten dat er voor 2017 geen verdeling van de 0,3% over gemeenten, provincies en waterschappen komt. Toch heeft de Unie van Waterschappen een berekening gemaakt voor de individuele referentiewaarden van de waterschappen. De EMU-referentiewaarde van het hoogheemraadschap in 2017 bedraagt circa € 14,6 miljoen negatief. Uit onderstaand overzicht blijkt dat het EMU-saldo van het hoogheemraadschap in 2017 naar verwachting circa € 7,2 miljoen positief bedraagt.

EMU-Saldo

bedragen X € 1000	
	PB2017 2017
1 Exploitatiesaldo	-3.919
2 Invloed investeringen	
-/- bruto-investeringsuitgaven	25.800
+ investeringssubsidies	20.000
+ verkoop materiële en immateriële activa	0
+ afschrijvingen	16.911
3 Invloed voorzieningen	
+ toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	310
-/- onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie	0
-/- betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	288
+ eventuele externe vermeerderingen van voorzieningen	0
4 Deelnemingen en aandelen	
-/- boekwinst	0
+ boekwinst	0
EMU-saldo	7.214

Afrondingsverschillen zijn mogelijk

8.8 Incidentele baten en lasten

Hieronder vallen de baten en lasten met een looptijd van drie jaar of korter.

Voor het jaar 2017 voorzien wij de volgende incidentele baten en lasten:

Baten	Uitlening personeel in verband met detachering	€ 329.000
Lasten	Onderzoekskosten Bergse Linker Rottekade	€ 30.000
	Wijzigen bestemmingplan ten behoeve verkoop woning	€ 15.000
	Het treffen van brandwerende maatregelen Gemeenlandshuis	€ 30.000
	Huur (archief)depot	€ 45.000
	Inhuur personeel	€ 499.250

8.9 Verbonden partijen

Vanuit publiek belang worden banden aangegaan met derde partijen, verbonden partijen genoemd. Ze dienen tot doel een publieke taak uit te voeren. Het hoogheemraadschap heeft bij deze verbintenis een inhoudelijk, financieel en een bestuurlijk belang. Met het vaststellen van de nota verbonden partijen (vv 27 maart 2013) scheidt de verenigde vergadering als algemeen bestuur van het hoogheemraadschap een kader voor het aangaan, besturen en evalueren van verbonden partijen en deelnemingen. De laatst

bekende financiële gegevens en de risico's hebben wij ondergebracht in een bijlage bij deze begroting. In de begroting wordt volstaan met een overzicht van verbonden partijen en een korte toelichting over elke verbonden partij. In het geval van het hoogheemraadschap gaat het om de onderstaande partijen:

1. Stichting Beheer Registergoederen Schieland

De stichting heeft als doel het beheer en de exploitatie van installaties, die aan de stichting door het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard als zodanig zijn overgedragen dan wel in gebruik zijn gegeven en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord.

2. Nederlandse Waterschapsbank N.V. (NWB)

De NWB is een vooraanstaande financiële dienstverlener voor de overheidssector. Voor gemeenten, provincies, instellingen voor volkshuisvesting, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu, arrangeert de bank korte en langlopende kredieten. De NWB financiert haar activiteiten op de internationale geld- en kapitaalmarkten op basis van haar vermogenspositie en triple-A rating van Moody's en AA+rating van Standard & Poor's.

3. De stichting Het Waterschapshuis

Het Waterschapshuis (HWH) heeft als doel het bevorderen van samenwerking op het gebied van ICT tussen de waterschappen. Onder begeleiding van Het Waterschapshuis spannen de waterschappen zich in om de kwaliteit van de digitale dienstverlening te verbeteren. In

2017 onder andere deel aan projecten die gegevensstandaardisatie in de sector beogen en die zorgen voor het ontsluiten van gegevens voor alle waterschappen vanuit een centraal punt: de centrale distributie laag. Hiermee komen gegevens in de vorm van “Open Data” beschikbaar.

4. Gemeenschappelijke regeling De Regionale Belastinggroep

De Regionale Belasting Groep heft en int sinds 2010 belastingen voor de deelnemende lokale overheden, het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, het hoogheemraadschap van Delfland en de gemeenten Delft, Vlaardingen en Schiedam.

5. Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009

De GR heeft tot doel de behartiging en coördinatie van de belangen van de deelnemende waterschappen met betrekking tot de bewerking en verwerking van slib en residuen en de gezamenlijke ontwikkelingen in de afvalketen.

De kerntaak van de GR is het gezamenlijk behartigen van het aandeelhouderschap in de N.V. HVC en het afstemmen van de activiteiten die met of door N.V. HVC voor de in de GR deelnemende waterschappen worden uitgevoerd.

De GR oefent daartoe een actief aandeelhouderschap uit om namens de deelnemende waterschappen een nauwe betrokkenheid bij ontwikkelingen en innovatie in afval- en slibverwerking te borgen.

Zeggenschap binnen HVC is niet alleen direct gebonden aan het percentage van het aandeelhouderschap in HVC, maar vooral aan de manier waarop het aandeelhouderschap wordt ingevuld. In dat kader

wordt mede geparticipeerd in de Raad van Commissarissen van HVC en maken vertegenwoordigers van de waterschappen deel uit van zowel het bestuurlijk Innovatieplatform als het ambtelijk Kennisplatform van HVC.

6. Gemeenschappelijke regeling Aquon

De gemeenschappelijke regeling heeft als doel om op het gebied van laboratoriumactiviteiten te komen tot kennisdeling en –ontwikkeling, vergroting van de efficiency, vermindering van de kwetsbaarheid, benutting van de mogelijkheden tot continue kwaliteitsborging en kwaliteitsverbetering en versterking van de innovatiekracht. Inmiddels vindt een centralisatie plaats van werkzaamheden door één van de locaties te sluiten. De strategische herijking is dit jaar ook afgerond en momenteel wordt gewerkt aan de implementatie van de aanbevelingen uit deze herijking.

7. Unie van Waterschappen

De Unie treedt namens de waterschappen op als vertegenwoordiger naar het parlement, de Rijksoverheid en andere overheid gerelateerde organisaties, zoals de VNG.

8.10 Mutaties overige bestemmingsreserves en voorzieningen

Overige bestemmingsreserves

Er zijn geen toevoegingen begroot.

Onttrekkingen

Afkoopsommen erfpachten € 92.946

De mogelijkheid bestaat om erfpachten voor een periode van dertig of vijftig jaar af te kopen. Het afkopen van erfpachten is een voortdurend proces, waarbij de ontvangsten jaarlijks wisselen. Het bedrag aan erfpachtcanons dat hierdoor niet wordt ontvangen, wordt jaarlijks gecompenseerd door een onttrekking aan de reserve afkoopsommen erfpachten en ten bate gebracht van het exploitatieresultaat. In 2017 wordt € 92.946 onttrokken aan deze reserve.

Subsidie slibverbrandingsinstallatie

In de periode 1992 tot en met 1997 is subsidie ontvangen voor de bouw van de slibverbrandingsinstallatie tot een totaalbedrag van € 4,5 miljoen. De bijdrage vanuit de reserve ten gunste van de exploitatie is gerelateerd aan de totale afschrijvingsduur van de slibverbrandingsinstallatie van 25 jaar, zoals deze door HVC N.V. (en voorheen door DRSH Zuiverings-slib N.V.) wordt gehanteerd. Een bedrag van € 181.000 wordt in 2017 ten gunste van de exploitatie gebracht.

Reserve egalisatie Cross Border Lease (CBL)

De functie van deze reserve is matching van kosten en opbrengsten van deze constructie. Bijkomend effect is, dat deze reserve in zekere mate bijdraagt aan risicodekking. Jaarlijks valt een deel vrij als bate in de exploitatie evenredig met de looptijd van de leasetermijnen van de awzi's Krimpen aan de Lek en Stolwijk. In 2017 gaat het om een bedrag van € 18.000.

Voorziening onderhoud wachtgelden en pensioenen

Toevoegingen voorziening wachtgelden en pensioenen: € 210.000

Onttrekking uit de voorziening wachtgelden en pensioenen:

€ 263.000

Uit deze voorziening wordt in 2017 voor € 125.000 aan wachtgeld uitgekeerd en voor € 138.000 aan pensioenen. Begunstigden zijn voormalig bestuurders en personeel. Aan het eind van het jaar wordt beoordeeld of de voorziening wachtgelden voldoende is om gemaakte afspraken te kunnen financieren. Indien nodig wordt de voorziening aangevuld. Voor wat betreft de pensioenen zijn de actuariële berekeningen de basis voor de voorziening pensioenen.

Voorziening onderhoud Spaarverlof

Toevoeging voorziening spaarverlof: € 100.000

Onttrekking voorziening spaarverlof: € 25.000.

Deze voorziening wordt gevormd door de opbrengst van gekochte verlofdagen van personeel en dient om (in de toekomst) bij opname van deze verlofdagen de inhuur van menskracht te financieren.

9. Investerings

9.1 Verzamelkrediet 2017

De Waterschapswet biedt de mogelijkheid om bij de behandeling van de begroting een verzamelkrediet te laten voteren. Aparte voorstellen per afzonderlijk investeringskrediet zijn in dat geval dan niet meer nodig. Bij een verzamelkrediet machtigt het algemeen bestuur het dagelijks bestuur voor de verdere besteding. Wanneer de begroting wordt vastgesteld, worden deze posten geautoriseerd. Het voordeel van deze handelswijze is dat hierdoor slagvaardiger en met een grotere mate van flexibiliteit door de organisatie kan worden gehandeld.

Bij het hoogheemraadschap is deze mogelijkheid beschreven in de eigen financiële verordeningen, die zijn vastgesteld in 2008. Bij de besluitvorming over deze verordeningen is afgesproken dat het moet gaan om investeringen van beperkte omvang of om investeringen die bestuurlijk en/of beleidsmatig van weinig belang zijn, zoals bijvoorbeeld vervangingsinvesteringen of voorbereidingskredieten.

De bestanddelen van het verzamelkrediet 2017 worden hieronder opgesomd en kort toegelicht. De bedragen maken deel uit van de jaarschijf 2017 uit het investeringsprogramma.

Programma 1: Waterveiligheid

Reconstructies van primaire waterkeringen € 400.000

Jaarlijks wordt een deel van de bekledingsvlakken van het buitentalud van de PWK vervangen. Het profiel van de talud wordt in de oorspronkelijke staat teruggebracht en ook de steenbekleding wordt vervangen. Dit gebeurt aan de hand van de informatie die uit de najaarsinspectie wordt verkregen. Voor de goedgekeurde dijkvakken

geldt een regime van preventief onderhoud. Voor de afgekeurde dijkvakken geldt een regime van curatief onderhoud. In 2017 wordt een gedeelte van de buitentalud van de primaire waterkering langs de Hollandsche IJssel in de gemeente Zuidplas en Rotterdam opgehaald en in profiel gebracht. Na de werkzaamheden kunnen de dijkvakken circa 15 jaar mee.

Programma 2: Watersysteem

Renovatie kunstwerken € 1.000.000

Uitfasering procesautomatiseringssoftware (Sattline). Het oude besturingssysteem wordt geheel vervangen, deze vervanging loopt al enige jaren. In totaal moeten nog 29 objecten (gemalen en stuwen) worden omgezet naar de nieuwe software. Dit zal zo veel mogelijk met gepland vervangingsonderhoud elektra (schakelkasten, frequentieomvormers) gecombineerd worden. Geraamde kosten: € 290.000

Elektrische updates: Van 3 gemalen moeten de frequentieomvormers worden vervangen. Het gaat om de gemalen Aquarium, Johan Veurink, en de Wilde Veenen. Bij gemaal Aquarium gaan we naast de frequentieomvormer ook de elektrische installatie vervangen. Geraamde kosten: € 306.000

Energie reductiemaatregelen: In 2017 leggen we de basis (netwerk-infrastructuur) voor het slimmer aansturen van gemalen. Dit omvat het inrichten van het software 'controlNext'-systeem dat ons in staat stelt om vanuit verschillende informatiebronnen (KNMI, Gebiedsgegevens, RWS, Onbalansmarkt, enz.) ten behoeve van de

peilbeheersing, per object, een advies op maat te geven. In de pilot “Benutten energie-onbalans in aansturing gemalen” zal hiervoor de netwerkinfrastructuur worden gerealiseerd en getest. Daarnaast participeert het hoogheemraadschap in een landelijk onderzoek naar slimme algoritmes voor de aansturing van gemalen energiereductiemaatregelen. Geraamde kosten: € 90.000.

De revisie van de vacuüminstallatie van gemaal Abraham Kroes en het vervangen van verwante elektrische installatie. Geraamde kosten: € 175.000

Vorbereiding renovaties gemalen: voor de renovatie c.q. vervanging van de gemalen: 2de Blok, Oostpolder en Hitland worden de voorbereidingen in 2017 getroffen. Geraamde kosten: € 50.000 + restantkrediet renovatie kunstwerken 2014/2015.

Tevens wordt rekening gehouden met de kosten van projectleidersuren (€ 80.000).

Wateroverlastopgave personeel: € 50.000

Het programmamanagement van de Wateroverlastopgave is gericht op een doelgerichte en doelmatige uitvoering van maatregelen, voor sturing op samenhang tussen maatregelen en ruimtelijke ontwikkelingen (coördinatie) en voor de beheersing van factoren en actoren die van invloed (kunnen) zijn. Deze taken worden uitgevoerd door een programmamanager met ondersteuning van medewerkers. Aan deze project overstijgende taken en activiteiten zijn interne personeelskosten verbonden. De uitvoering van de lopende en nog

geplande NBW-maatregelen loopt door tot en met 2017. Om de kosten van programmamanagement in 2017 te dekken, is een krediet van € 50.000 benodigd.

Wateroverlastopgave Rotterdam: € 75.000

Ten behoeve van de Wateroverlastopgave Rotterdam is krediet benodigd om snel op kleine initiatieven en kansen in te kunnen spelen die langskomen in de stad Rotterdam, welke bijdragen aan het oplossen van onze wateroverlastopgave. Het onderliggende programmaplan ‘Wateroverlastopgave Rotterdam’ is reeds ter kennisname in de verenigde vergadering onder de aandacht gebracht.

Aanvangskrediet verkenning alternatieven verbetering waterafvoer polder Zestienhoven € 100.000

De polder Zestienhoven voldoet niet aan de wateroverlastnormen van Nationaal Bestuursakkoord Water -. Oorzaak hiervan is een te lage bemalingscapaciteit van gemaal Achterdijk. Omdat erin Zestienhoven een woningbouwontwikkeling plaatsvindt, is versterking van de bemalingscapaciteit nodig. Voor dit probleem zijn drie oplossingsrichtingen in beeld gebracht waarvan de kosten en de effecten op het functioneren van het watersysteem, het beheer en onderhoud en de omgeving per alternatief verschillen. Nader onderzoek van deze alternatieven is nodig om een goede afweging en keuze te kunnen maken voor een voorkeursalternatief en tot een projectdefinitie te komen. Als dekking van de kosten van projectleiding en advieskosten is een aanvangskrediet nodig van € 100.000. Na afronding van deze fase wordt een krediet aangevraagd

voor de verdere voorbereiding (ontwerp) en uitvoering van het gekozen voorkeursalternatief.

Programma 3: Afvalwater

Energie efficiency maatregelen € 100.000

In de meerjaren investeringsbegroting is jaarlijks 100.000 beschikbaar voor maatregelen die er voor zorgen dat er minder of efficiënter energie wordt verbruikt. Ook maatregelen voor meer zelf opgewekte duurzame energie kunnen hieruit gefinancierd worden. Verder kunnen ook maatregelen in de keten van bijvoorbeeld slibverwerking genomen worden. Het bedrag dat nu wordt aangevraagd is het beschikbare bedrag van 2017. Met dit bedrag worden niet de grote (vervangings)investeringen gefinancierd maar de kleine vervangingen zoals elektropompen, ventilatoren of leidingwerk. Met de aankoop hiervan wordt invulling gegeven aan de doelstellingen van 2% minder verbruik per jaar en 40% zelf opgewekte duurzame energie in 2020.

Vorbereidingskrediet renovatie awzi Kortenoord € 10.000

Vorbereiding van de renovatie van diverse onderdelen van de awzi Kortenoord waaronder de ontvangstkelder en de effluentkelder. Daarnaast onderzoek en voorbereiding voor vervanging van de puntbeluchters door energiezuinige bellenbeluchting.

Vorbereidingskrediet renovatie Groenedijk € 10.000

Vorbereiding van de renovatie van diverse onderdelen van de awzi Groenedijk waaronder de roostergoedinstallatie en onderzoek naar de mogelijkheid van vervanging van de huidige puntbeluchters door energiezuinige bellenbeluchting.

Vervangingen transportstelsels 2017 niet voorzien € 100.000

Dit krediet wordt aangewend bij onvoorziene uitval van installatieonderdelen (zoals leidingbreuk, pompen, afsluiters, schakelkasten). Wanneer het jaarlijks krediet van € 100.000 niet of deels wordt aangesproken, vervalt het restant aan het eind van het boekjaar, waarmee het oplopen van een krediet voor onvoorziene vervangingen wordt voorkomen.

Programma 4: Wegen

Vervanging Materieel Waterkeringen en Wegen € 226.500

Jaarlijks wordt op basis van het afschrijvingsbeleid en de technische levensduur een vervangingsplanning opgesteld voor materieel voor algemeen gebruik en groenonderhoud aan de wegen. Voor 2017 staan onder andere op de planning de aanschaf van een tractor, een aanhangwagen met een dieplader, een aanhangstrooier en diverse maaimachines.

Vervanging wegbruggen € 700.000

De investering betreft het vervangen van wegbruggen door duikers of nieuwe bruggen in de Krimpenerwaard. Dit investeringsprogramma is in 2011 volledig herzien op basis van een uitgebreide rapportage over de actuele onderhoudstoestand van de bruggen in het beheersgebied van de Krimpenerwaard. Uit de inspecties en nadere onderzoeken is gebleken dat veel bruggen aan het einde van de technische levensduur zijn en daarom op korte termijn vervangen moeten worden.

Gezien de omvang van het programma en om de kosten van het programma omlaag te brengen, wordt het werk niet op traditionele wijze aangepakt. Ter besparing van de kosten worden de volgende aspecten kritisch overwogen: innovaties op het gebied van aanleg, materiaalkeuze, beheer en onderhoud van de te vervangen bruggen, standaardisering en contractvorming. Het beheer- en onderhoudsprogramma vormen de basis voor de volgorde. Daarnaast nemen we een aantal bruggen mee in een wegreconstructie. De ervaringen dienen als basis voor het verder uitwerken van de aanpak voor de komende jaren.

In 2017 dienen een 11 tal bruggen te worden vervangen in de volgende wegen: Beijerscheweg Zuid, Kadijk West, Gouderakse Tiendweg, Molenweg, Tiendweg West en de Wetering West.

Programma 5: Omgeving & Organisatie

-Geen verzamelkredieten voor programma 5-

Ondersteunende producten

-Geen verzamelkredieten voor ondersteunende producten-

9.2 Nog te voteren investeringen

Hier wordt een totaaloverzicht opgenomen van het investeringsprogramma waarvoor we nog kredieten beschikbaar stellen. De onderwerpen daarvan zijn al vermeld in het hoofdstuk 'Programmabegroting'. Het overzicht hier is uitgebreid met uitgavenpatronen en kapitaallasten.

Bedragen x € 1.000

Programma 1

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
HWBP	2.654	0	0	2.654	0	0
Uitvoering Gouderak (KIJK)	25.070			25.070		
Subsidie Gouderak (KIJK)	-22.560			-22.560		
Uitvoer Zuidplas/Capelle	1.440			1.440		
Subsidie Zuidplas/Capelle	-1.296			-1.296		
Reconstructie primaire wk	2.800	400	600	600	600	600
Reconstructie regionale wk	8.585	1.525	1.590	1.670	1.850	1.950
Te activeren uren personeel	1.201	163	208	277	277	277
Totaal Programma 1	15.240	2.088	2.398	5.201	2.727	2.827

Totaal	Meerjarenprognose uitgaven				
	2017	2018	2019	2020	2021
2.654	0	0	-16.636	9.050	10.240
25.070			6.970	8.500	9.600
-22.560			-22.560		
1.440			250	550	640
-1.296			-1.296		
2.800	400	600	600	600	600
9.125	1.990	1.510	1.910	1.850	1.865
1.201	163	208	277	277	277
15.780	2.553	2.318	-13.849	11.777	12.982

Totaal	Kapitaalslasten				
	2017	2018	2019	2020	2021
0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0
182	0	14	43	56	70
883	35	122	213	253	295
72	4	9	15	21	28
1.138	39	145	270	330	392

Programma 2

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Waterlastopgave	14.500	2.500	2.500	2.500	3.500	3.500
Verbetering stedelijk water	1.500	300	300	300	300	300
Uitvoer kaderrichtlijn water '16-'21	1.500	0	0	500	500	500
Peilbesluiten en leggers	1.250	250	250	250	250	250
Renovatie kunstwerken WS	4.700	1.000	1.000	900	900	900
Te activeren uren personeel	2.529	225	524	572	572	635
Materieel HHSK	400	50	150	200	0	0
Totaal Programma 2	26.379	4.325	4.724	5.222	6.022	6.085

Totaal	Meerjarenprognose uitgaven				
	2017	2018	2019	2020	2021
11.840	690	2.750	2.500	2.800	3.100
	75	375	300	300	300
1.100	0	0	200	400	500
1.175	175	250	250	250	250
4.100	500	900	900	900	900
2.304	524	572	572	635	0
400	50	150	200	0	0
20.919	2.014	4.997	4.922	5.285	5.050

Totaal	Kapitaalslasten				
	2017	2018	2019	2020	2021
1.893	58	265	469	543	616
504	7	74	139	143	148
69	0	0	12	23	35
148	6	22	37	42	48
580	23	86	146	165	184
209	5	23	49	62	76
32	1	5	9	9	9
3.436	99	474	861	987	1.115

Programma 3

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Renovatie awzi's	15.695	4.895	2.900	3.200	2.700	2.000
Renovatie transportstelsels	600	200	100	100	100	100
Uitv. studies en efficiëntiepl	600	100	125	125	125	125
Bijdragen aan gemeenten	1.610	730	880	0	0	0
Te activeren uren personeel	632	112	130	130	130	130
Subsidies/bijdragereregelingen	500	100	100	100	100	100
Totaal Programma 3	19.637	6.137	4.235	3.655	3.155	2.455

Totaal	Meerjarenprognose uitgaven				
	2017	2018	2019	2020	2021
15.775	960	6.915	3.200	2.700	2.000
600	200	100	100	100	100
600	25	200	125	125	125
1.610	130	730	750	0	0
632	112	130	130	130	130
500	0	200	100	100	100
19.717	1.427	8.275	4.405	3.155	2.455

Totaal	Kapitaalslasten				
	2017	2018	2019	2020	2021
2.868	113	488	748	799	833
57	5	11	13	15	18
88	2	12	23	25	28
1.228	17	183	356	348	341
40	3	6	9	12	15
168	2	25	46	48	49
4.449	141	724	1.195	1.247	1.283

Programma 4

Investing	Te voteren investeringsbedragen					
	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Duurzaam veilig	1.000	0	0	0	1.000	0
Reconstructie polderwegen	6.760	750	3.380	0	1.520	1.110
Vervanging wegbruggen	3.165	700	645	620	600	600
Aanpak black en grey spots	300	100	0	100	0	100
Materieel HHSK	987	227	323	197	120	120
Totaal Programma 4	12.212	1.777	4.348	917	3.240	1.930

Totaal	Meerjarenprognose uitgaven				
	2017	2018	2019	2020	2021
700	0	0	0	350	350
7.910	1.650	1.900	2.030	820	1.510
2.520	380	620	300	620	600
250	0	100	0	100	50
1.047	327	323	197	40	160
12.427	2.357	2.943	2.527	1.930	2.670

Totaal	Kapitaalslasten				
	2017	2018	2019	2020	2021
46	0	0	0	23	23
1.116	17	132	301	331	352
323	16	48	78	91	104
38	2	7	9	9	12
300	5	41	85	86	88
1.822	41	229	474	541	578

Programma 5

Investering	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Verkiezingen	1.125	0	0	1.125	0	0
Totaal Programma 5	1.125	0	0	1.125	0	0

Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
1.125	0	0	1.125	0	0
1.125	0	0	1.125	0	0

Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
78	0	0	26	26	26
78	0	0	26	26	26

Ondersteunende producten

Investering	Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
Huisvesting	345	145	100	100	0	0
Informatievoorziening	990	780	0	0	210	0
Materieel GIS	120	80	40	0	0	0
Totaal Ondersteunende Producten	1.455	1.005	140	100	210	0

Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
345	145	100	100	0	0
950	180	350	350	35	35
120	80	40	0	0	0
1.415	405	490	450	35	35

Totaal	2017	2018	2019	2020	2021
86	3	15	24	24	23
583	18	148	145	147	144
96	2	19	26	26	25
766	23	182	195	196	192

Totaal HHSK	79.391	16.492	14.275	18.219	15.670	14.735
--------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

82.031	11.921	24.289	-271	23.078	24.365
---------------	---------------	---------------	-------------	---------------	---------------

11.818	370	1.800	3.032	3.346	3.639
---------------	------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Afrondingsverschillen zijn mogelijk